

MINISTRU KOMITEJAS IETEIKUMS DALĪBVALSTĪM NR. REC (2002) 5 PAR
SIEVIEŠU AIZSARDZĪBU PRET VARDARBĪBU, KAS PIEŅEMTS 2002. GADA 30.
APRĪLĪ, UN PASKAIDROJUMA RAKSTS

COUNCIL
OF EUROPE

CONSEIL
DE L'EUROPE

Sieviešu aizsardzība pret vardarbību

**Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. *Rec* (2002) 5 par sieviešu aizsardzību
pret vardarbību, kas pieņemts 2002. gada 30. aprīlī, un Paskaidrojuma raksts**

Eiropas Padome

Eiropas Padome ir politiska organizācija, kuru 1949. gada 5. maijā dibināja desmit
Eiropas valstis, lai veicinātu lielāku tās dalībvalstu vienotību. Tagad tās sastāvā ir 44
Eiropas valstis.[\[1\]](#)

Galvenie šīs organizācijas mērķi ir veicināt demokrātiju, cilvēktiesības un tiesiskumu un izstrādāt kopīgus pasākumus, lai reaģētu uz politiskām, sociālām, kultūras un tiesiskām problēmām savās dalībvalstīs. Kopš 1989. gada tā ir integrējusi lielāko daļu Centrālās un Austrumeiropas valstu un atbalstījusi to centienus īstenot un nostiprināt savas politiskās, tiesiskās un administratīvās reformas.

Eiropas Padomes pastāvīgā mītne atrodas Strasbūrā (Francijā). Saskaņā ar Statūtiem tai ir divas iestādes: Ministru komiteja, kuru veido visu 44 dalībvalstu ārlietu ministri, un Parlamentārā asambleja, kas ietver 44 valstu parlamentu delegācijas. Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo pašvaldību kongress pārstāv dalībvalstu vietējo un reģionālo pašvaldību iestādes.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir tiesas instance, kuras kompetencē ir izskatīt sūdzības, kuras pret valsti iesniegušas privātpersonas, asociācijas vai citas līgumslēdzējas valstis, pamatojoties uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pārkāpumiem.

Eiropas Padome un sieviešu un vīriešu līdztiesība

Par tādu jautājumu izskatīšanu, kuri attiecas uz sieviešu un vīriešu līdztiesību, kas tiek uzskatīta par cilvēka pamattiesībām, ir atbildīga Sieviešu un vīriešu līdztiesības koordinācijas komiteja [*Steering Committee for Equality between Women and Men*] (*CDEG*). Komitejas sastāvā esošajiem ekspertiem (vienam no katras valsts) ir uzticēts uzdevums aktivizēt rīcību valsts līmenī, kā arī Eiropas Padomē, lai panāktu sieviešu un vīriešu efektīvu līdztiesību. Tālab *CDEG* veic analīzes, pētījumus un novērtējumus, definē stratēģijas un politikas pasākumus un vajadzības gadījumā izstrādā atbilstošus juridiskos dokumentus.

Lai iegūtu sīkāku informāciju par sieviešu un vīriešu līdztiesību, sazinieties ar:

Division Equality between Women and Men

Directorate General of Human Rights

Council of Europe

67075 STRASBOURG CEDEX

Tālrunis: +33 3 88 41 23 39

Fakss: +33 3 88 41 27 05

EIROPAS PADOME

MINISTRU KOMITEJA

**Ministru komitejas
Ieteikums dalībvalstīm Nr. Rec (2002) 5
par sieviešu aizsardzību pret vardarbību**[\[2\]](#)

*(Ministru komiteja to pieņēma 2002. gada 30. aprīlī
ministru vietnieku 794. sanāksmē)*

Saskaņā ar Eiropas Padomes Statūtu 15.b panta noteikumiem Ministru komiteja,

atkārtoti apstiprinot, ka vardarbībai pret sievietēm pamatā ir neproporcionāls varas sadalījums starp vīriešiem un sievietēm un ka tā noved pie nopietnas sieviešu dzimuma diskriminācijas gan sabiedrībā, gan ģimenē;

apstiprinot, ka vardarbība pret sievietēm gan pārkāpj, gan mazina vai iznīcina viņu cilvēktiesību un pamatbrīvību esību;

uzsverot, ka vardarbība pret sievietēm sagrauj viņu fizisko, psiholoģisko un/vai seksuālo veselumu;

ar bažām vēršot uzmanību uz to, ka sievietes bieži tiek pakļautas dažāda veida diskriminācijai sava dzimuma, kā arī izcelsmes dēļ, tostarp viņas kļūst par tādas tradicionālas un ierastas prakses upuriem, kas nav savienojama ar viņu cilvēktiesībām un pamatbrīvībām;

ņemot vērā, ka vardarbība pret sievietēm ir pretrunā līdztiesības ieviešanai un miera nodibināšanai un ir galvenais šķērslis pilsoņu drošībai un demokrātijai Eiropā;

ar bažām vēršot uzmanību uz vardarbības pret sievietēm apmēru ģimenēs neatkarīgi no šo ģimeņu veida un visos sabiedrības slāņos;

uzskatot, ka ir steidzami jāapkarot šī parādība, kas iespaido visu Eiropas sabiedrību un skar visus tās locekļus;

atgādinot par Nobeiguma deklarāciju, kas pieņemta Eiropas Padomes dalībvalstu otrajā sanāksmē (Strasbūra, 1997. g.), kurā dalībvalstu un valdību vadītāji apstiprināja savu apņemšanos apkarot vardarbību pret sievietēm un visus sieviešu seksuālās izmantošanas veidus;

paturot prātā Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (1950. g.) noteikumus un tās iestāžu tiesu praksi, kas cita starpā aizsargā tiesības uz dzīvību un tiesības netikt spīdzinātam vai pakļautam necilvēcīgam vai pazemojošam izturēšanās veidam vai sodīšanai, tiesības uz brīvību un drošību un tiesības uz taisnīgu tiesu;

ņemot vērā Eiropas Sociālo hartu (1961. g.) un pārskatīto Eiropas Sociālo hartu (1996. g.), jo īpaši šo hartu noteikumus attiecībā uz sieviešu un vīriešu līdztiesību saistībā ar nodarbinātību, kā arī Eiropas Sociālās hartas papildprotokolu, kas paredz kolektīvo sūdzību sistēmu;

atceroties šādus Ministru komitejas ieteikumus Eiropas Padomes dalībvalstīm: Ieteikumu Nr. R (79) 17 attiecībā uz bērnu aizsardzību pret sliktu izturēšanos; Ieteikumu Nr. R (85) 4 par vardarbību ģimenē; Ieteikumu Nr. R (85) 11 par upura stāvokli saistībā ar krimināltiesībām un procesu; Ieteikumu Nr. R (87) 21 par palīdzību upuriem un atkārtotas vardarbības nepieļaušanu; Ieteikumu Nr. R (90) 2 par sociālajiem pasākumiem saistībā ar vardarbību ģimenē; Ieteikumu Nr. R (91) 11 attiecībā uz bērnu un jauniešu seksuālu izmantošanu, pornogrāfiju un prostitūciju, un tirdzniecību; Ieteikumu Nr. R (93) 2 par bērnu ļaunprātīgas izmantošanas medicīniski sociālajiem aspektiem; Ieteikumu Nr.

R (2000) 11 par rīcību pret cilvēku tirdzniecību seksuālai izmantošanai un Ieteikumu Nr. Rec (2001) 16 par bērnu aizsardzību pret seksuālu izmantošanu;

atceroties arī deklarācijas un rezolūcijas, kas pieņemtas Eiropas Padomes organizētajā 3. Eiropas ministru konferencē par sievietes un vīriešu līdztiesību (Roma, 1993. g.);

paturot prātā Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarāciju par vardarbības pret sievietēm izskaušanu (1993. g.), Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par jebkādas sievietes diskriminācijas izskaušanu (1979. g.), Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju pret starptautisku organizēto noziedzību un tās Protokolu cilvēku, īpaši sievietes un bērnu, tirdzniecības novēršanai, apspiešanai un sodīšanai (2000. g.), Rīcības programmu, kas pieņemta ceturtajā Pasaules konferencē par sievietēm (Pekina, 1995. g.), un Rezolūciju par turpmāko rīcību un iniciatīvām Pekinas deklarācijas un Rīcības platformas īstenošanai, ko pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja (23. ārkārtas sesija, Ņujorka, 2000. g. 5.–9. jūnijs);

paturot prātā Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par bērnu tiesībām (1989. g.), kā arī tās Fakultatīvo protokolu par bērnu tirdzniecību, bērnu prostitūciju un bērnu pornogrāfiju (2000. g.);

paturot prātā arī Starptautiskās Darba organizācijas Konvenciju Nr. 182 attiecībā uz bērnu darba ļaunāko formu aizliegšanu un tūlītēju rīcību to izskaušanai (1999. g.) un Ieteikumu (R 190) par bērnu darba ļaunākajām formām (1999. g.);

atceroties starptautisko cilvēktiesību pamatprincipus un it īpaši 4. Ženēvas Konvenciju par civilpersonu aizsardzību karadarbības laikā (1949. g.) un tās 1. un 2. papildprotokolu;

atceroties arī ar dzimumu saistītu noziegumu un seksuālās vardarbības iekļaušanu Starptautiskās krimināltiesas statūtos (Roma, 1998. g. 17. jūlijs),

iesaka dalībvalstu valdībām:

I. pārskatīt savus tiesību aktus un politiskās nostādnes, lai

1. garantētu sievietēm viņu cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšanu, esību, izmantošanu un aizsardzību;
2. veiktu vajadzīgos pasākumus, lai atbilstošā gadījumā nodrošinātu to, ka sievietes var brīvi un efektīvā veidā izmantot savas mantiskās un sociālās tiesības;
3. nodrošinātu to, ka visi pasākumi tiek koordinēti valsts mērogā un uzmanība tiek koncentrēta uz upuru vajadzībām, un to, ka attiecīgās valsts iestādes, kā arī nevalstiskās organizācijas (NVO) apvienotos vajadzīgo, jo īpaši šajā ieteikumā minēto, pasākumu izstrādē un īstenošanā;
4. visos līmeņos veicinātu vardarbības pret sievietēm apkarošanā iesaistīto NVO darbu un izveidotu aktīvu sadarbību starp šīm NVO, tostarp sniegtu loģistikas un finansiālu atbalstu;

II. atzīt, ka valstīm ir pienākums ar pienācīgu rūpību novērst, izmeklēt un sodīt vardarbības aktus neatkarīgi no tā, vai tos veikušas valsts amatpersonas vai privātpersonas, un upuriem nodrošināt aizsardzību;

III. atzīt, ka vīriešu vardarbība pret sievietēm ir nozīmīga strukturāla un sociāla problēma, kuras pamatā ir nevienādas varas attiecības starp sievietēm un vīriešiem, un tādēļ mudināt vīriešus aktīvi piedalīties darbībās, kuru mērķis ir apkarot vardarbību pret sievietēm;

IV. mudināt visas attiecīgās iestādes, kuras veic pasākumus, lai nepieļautu vardarbību pret sievietēm (policiju, medicīnas un sociālās aprūpes darba dienestus), izstrādāt koordinētus vidēja un ilgtermiņa rīcības plānus, kas paredz pasākumus vardarbības novēršanai un upuru aizsardzībai;

V. veicināt izpēti, datu vākšanu un vienota informācijas tīkla izveidi valsts un starptautiskā līmenī;

VI. veicināt tādu augstākās izglītības programmu un izpētes centru izveidi, tostarp universitātes līmenī, kuros tiktu iztirzāti vienlīdzības jautājumi, jo īpaši vardarbība pret sievietēm;

VII. uzlabot mijiedarbību starp zinātnieku aprindām, nozares NVO, personām, kas pieņem politiskus lēmumus, un likumdošanas, veselības, izglītības, sociālajām un policijas iestādēm, lai izstrādātu koordinētu rīcību pret vardarbību;

VIII. pieņemt un īstenot šā ieteikuma papildinājumā aprakstītos pasākumus tādā veidā, kādu tās uzskata par visatbilstošāko, ņemot vērā valsts apstākļus un priekšrocības, un šajā nolūkā apsvērt valsts rīcības plāna pieņemšanu vardarbības pret sievietēm apkarošanai;

IX. informēt Eiropas Padomi par šā ieteikuma noteikumu turpmāko izpildi valsts līmenī.

Papildinājums Ieteikumam Nr. Rec (2002) 5

Definīcija

1. Šajā ieteikumā ar terminu “vardarbība pret sievietēm” jāsaprot jebkāds saistībā ar dzimumu veikts vardarbības akts, kas sievietēm nodara vai var nodarīt fizisku, seksuālu vai psiholoģisku kaitējumu vai ciešanas, tostarp šādu darbību draudi, spaidi vai patvaļīga brīvības atņemšana sabiedriskajā vai privātajā dzīvē. Tas ietver arī šāda veida vardarbību:

a) vardarbību ģimenē vai mājās, tostarp fizisku un garīgu agresiju, emocionālu un psiholoģisku ļaunprātīgu izmantošanu, izvarošanu un seksuālo vardarbību, incestu, izvarošanu, ko veic dzīvesbiedrs, pastāvīgs vai gadījuma partneris un kopdzīves partneris, noziegumus, kas izdarīti, aizstāvēt godu, sieviešu dzimumorgānu un seksuālu sakropļošanu un citas sievietēm kaitīgas tradicionālas ieražas, piemēram, piespiedu laulības;

b) vardarbību plašākā sabiedrībā, tostarp izvarošanu, seksuālu vardarbību, seksuālu uzmākšanos un iebaidīšanu darbā, iestādēs vai citur, sieviešu tirdzniecību seksuālai izmantošanai un saimnieciskai izmantošanai un seksa tūrismam;

c) vardarbību, ko pastrādājusi vai pieļāvusi valsts vai tās amatpersonas;

d) sieviešu cilvēktiesību pārkāpšanu bruņota konflikta situācijās, jo īpaši ķīlnieku sagrābšanu, piespiedu pārvietošanu, sistemātisku izvarošanu, seksuālu verdzību, piespiedu grūtniecību un tirdzniecību seksuālai izmantošanai un saimnieciskai izmantošanai.

Vispārējie pasākumi saistībā ar vardarbību pret sievietēm

2. Valstu pienākums un to interesēs, kā arī valstu politikas nostādņu prioritāte ir aizsargāt sieviešu tiesības netikt pakļautām nekāda veida vardarbībai ne no viena cilvēka puses. Tālab valstis nedrīkst izmantot paražu, reliģiju vai tradīciju, lai izvairītos no šā pienākuma.

3. Dalībvalstīm jāievieš, jāizstrādā un/vai vajadzības gadījumā jāuzlabo tās valsts politikas nostādnes cīņai pret vardarbību, kuru pamatā ir:

a) maksimāla upuru drošība un aizsardzība;

- b) no vardarbības cietušo sieviešu iespēju palielināšana, nodrošinot optimālas atbalsta un palīdzības struktūras, kas nepieļauj atkārtotu nonākšanu upura stāvoklī;
- c) krimināltiesību un civiltiesību, tostarp tiesas procesa, pielāgošana;
- d) sabiedrības informētības vairošana un bērnu un jauniešu izglītošana;
- e) īpašu mācību nodrošināšana profesionāļiem, kuri saskaras ar vardarbību pret sievietēm;
- f) profilakse visās attiecīgajās nozarēs.

4. Šajā sakarībā valsts līmenī un vajadzības gadījumā sadarbībā ar reģionālajām un/vai vietējām iestādēm, kad tas iespējams, būs jāizveido valsts koordinācijas iestāde vai organizācija, kas būs atbildīga par tādu pasākumu īstenošanu, kas paredzēti, lai apkarotu vardarbību pret sievietēm, kā arī par regulāru jebkādu tiesisko reformu vai jauna veida pasākumiem cīņā pret vardarbību uzraudzību un novērtēšanu, konsultējoties ar NVO un akadēmiskām un citām iestādēm.

5. Jāpilnveido izpēte, datu vākšana un jāveic vienota informācijas tīkla izveide valsts un starptautiskā līmenī, jo īpaši šādās jomās:

- a) pa dzimumiem grupētu statistikas datu, integrētu statistikas datu un kopēju rādītāju sagatavošana, lai labāk novērtētu vardarbības pret sievietēm apmēru;
- b) vardarbības ietekme uz upuriem vidējā termiņā un ilgtermiņā;
- c) vardarbības ietekme uz personām, kas ir tās liecinieki, *inter alia* ģimenē;

d) medicīniskās, sociālās un ekonomiskās izmaksas saistībā ar vardarbību pret sievietēm;

e) tiesu un tiesību sistēmas efektivitātes novērtējums saistībā ar vardarbības pret sievietēm apkarošanu;

f) cēloņi vardarbībai pret sievietēm, t. i., iemesli tam, kādēļ vīrieši ir varmācīgi, un iemesli tam, kādēļ sabiedrība piedod šādu vardarbību;

g) kritēriju izstrāde salīdzinošajai novērtēšanai vardarbības jomā.

Informācija, sabiedrības informētība, izglītība un mācības

Dalībvalstīm:

6. jāapkopo un, izmantojot visus pieejamos plašsaziņas līdzekļus (presi, radio un televīziju, u. c.), jādara plašai sabiedrībai zināma attiecīga informācija par dažādiem vardarbības veidiem un to ietekmi uz upuriem, tostarp integrēti statistikas dati;

7. jāveido sabiedrības viedoklis, organizējot un atbalstot konferences un informācijas kampaņas, lai sabiedrība būtu informēta par problēmu un tās postošo ietekmi uz upuriem un sabiedrību kopumā un tādējādi varētu atklāti, bez aizspriedumiem un stereotipiem pārrunāt tēmu par vardarbību pret sievietēm;

8. policijas darbinieku, tiesu personāla un medicīnas un sociālo nozaru darbinieku pamatapmācības programmā jāiekļauj jautājumi par cīņu pret vardarbību ģimenē, kā arī pret citiem vardarbības veidiem, kas vērsti pret sievietēm;

9. minēto darbinieku arodmācību programmās jāiekļauj informācija un apmācība, lai tie prastu atklāt krīzes situācijas un rīkoties tajās un lai uzlabotos veids, kādā upuri tiek uzņemti, uzklauti un konsultēti;

10. jāveicina šo darbinieku piedalīšanās specializētās mācību programmās, tās integrējot profesionālās izaugsmes sistēmā;

11. jāveicina ar vardarbību pret sievietēm saistīto jautājumu iekļaušana tiesnešu apmācībā;

12. jāmudina neatkarīgo profesiju pārstāvji, piemēram, psihoterapeiti, izstrādāt stratēģiju cīņai pret tādu seksuālu vardarbību, ko varētu izdarīt augstākstāvošas personas;

13. jāorganizē kampaņas izpratnes veidošanai par vīriešu vardarbību pret sievietēm, uzsverot, ka vīriešiem jāatbild par savu rīcību, un mudinot viņus analizēt vardarbības mehānismu, to atņemt un pieņemt citādu izturēšanās veidu;

14. izglītības programmās, ka paredzētas cilvēktiesību apguvei, jāievieš un jānostiprina dzimumu līdztiesības perspektīva un jāievieš tādas dzimumaudzināšanas programmas, kurās īpaša nozīme ierādīta dzimumu līdztiesībai un savstarpējai cieņai;

15. jānodrošina, lai gan zēni, gan meitenes saņemtu tādu pamatizglītību, kurā netiek popularizēti sociālie un kultūras modeļi, aizspriedumi un stereotipiskas dzimumu lomas un kura ietver pašpārliecības spēju attīstīšanu, īpašu uzmanību pievēršot tiem jauniešiem, kuriem mācības skolā sagādā grūtības; visi pedagogi jāapmāca, kā izglītošanas procesā integrēt dzimumu līdztiesības jēdzienu;

16. skolu mācību programmās jāiekļauj īpaša informācija par bērnu tiesībām, palīdzības līnijām, iestādēm, kurās tie var meklēt palīdzību, un personas, pie kurām tie var konfidenciali vērsties.

Plašsaziņas līdzekļi

Dalībvalstīm:

17. jāmudina plašsaziņas līdzekļi veicināt tāda no stereotipiem brīva sievietes un vīrieša tēla veidošanu, kura pamatā ir cilvēka respektēšana un cilvēka cieņa, un pārtraukt raidīt programmas, kas saistītas ar vardarbību un dzimumu; cik tas iespējams, šie kritēriji jāņem vērā arī jauno informācijas tehnoloģiju jomā;

18. jāmudina plašsaziņas līdzekļus piedalīties informācijas kampaņās, lai plašu sabiedrību brīdinātu par vardarbību pret sievietēm;

19. jāveicina mācību organizēšana, lai informētu plašsaziņas līdzekļos strādājošos un viņus brīdinātu par iespējamām sekām, ko var radīt ar vardarbību un dzimumu saistītas programmas;

20. jāveicina tas, lai plašsaziņas līdzekļos strādājošajiem tiktu izstrādāts tāds rīcības kodekss, kurā tiktu ņemta vērā vardarbības pret sievietēm problēma, un jāmudina esošo vai dibināmo plašsaziņas līdzekļu uzraudzības organizāciju pienākumos iekļaut uzdevumus saistībā ar vardarbības pret sievietēm un seksisma novēršanu.

Vietējā, reģionālā un pilsētu plānošana

Dalībvalstīm:

21. jāmudina personas, kas pieņem lēmumus saistībā ar vietējo, reģionālo un pilsētu plānošanu, ņemt vērā nepieciešamību vairost sievietes drošību un nepieļaut vardarbības aktu iespējamību sabiedriskās vietās;

22. cik tas iespējams, šajā sakarībā jāveic visi vajadzīgie pasākumi, īpaši attiecībā uz apgaismojumu sabiedriskās vietās, sabiedriskā transporta organizēšanu un taksometru pakalpojumiem, autostāvvietu un dzīvošanai paredzētu ēku projektēšanu un plānošanu.

Palīdzība upuriem un upuru aizsardzība (uzņemšana, ārstēšana un konsultēšana)

Dalībvalstīm:

23. jānodrošina, lai neatkarīgi no tā, vai upuri iesniedz vai neiesniedz sūdzību, viņi bez diskriminācijas saņemtu tūlītēju un vispusīgu palīdzību, kas tiek sniegta, izmantojot koordinētus, starpnozaru un profesionālus pasākumus, tostarp lai viņiem tiktu nodrošināta ārsta apskate un tiesu medicīnas ekspertīze, un ārstēšana, pēctraumas psiholoģiskais un sociālais atbalsts, kā arī juridiskā palīdzība. Tas jānodrošina konfidenciali, bez maksas un jebkurā diennakts laikā;

24. īpaši jānodrošina tas, lai visi tie pakalpojumi un tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas pieejami upuriem, kas cietuši no vardarbības ģimenē, tiktu nodrošināti imigrantu sievietēm, ja viņas to pieprasa;

25. jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu to, ka tiesu medicīnas pierādījumu un informācijas vākšana tiktu veikta atbilstoši standartizētam protokolam un shēmām;

26. jānodrošina upuriem pielāgota dokumentācija, kas skaidrā un saprotamā veidā informē par viņu tiesībām, par pakalpojumiem, kuri tiem pienākas, un darbībām, kuras viņi var iecerēt vai veikt neatkarīgi no tā, vai viņi iesniedz vai neiesniedz sūdzību, kā arī par viņu iespējām saņemt psiholoģisku, medicīnisku un sociālu atbalstu un juridisko palīdzību;

27. jāveicina sadarbība starp policiju, veselības un sociālajiem dienestiem un tiesu sistēmu, lai nodrošinātu šādus koordinētus pasākumus un veicinātu un atbalstītu kopīga nevalstisko organizāciju tīkla izveidošanu;

28. jāveicina tādu ārkārtas dienestu veidošana kā, piemēram, anonīmas, bezmaksas palīdzības tālruni vardarbības upuriem un/vai personām, kuras saskārušās ar vardarbības situācijām vai kurām draudējusi nonākšana šādās situācijās; dalībvalstīm regulāri jāpārtrauga saņemtie telefona zvani un jānovērtē dati, kas iegūti, sniedzot palīdzības un pienācīgi ievērojot datu aizsardzības normas;

29. jānodrošina tas, lai policija un citi tiesībsardzības dienesti pieņemtu un konsultētu upurus un izturētos pret tiem atbilstošā veidā, balstoties uz cieņu pret cilvēku, un sūdzības apstrādātu konfidenciali; upuri nekavējoties jāuzklausā īpaši apmācītiem darbiniekiem telpās, kas iekārtotas tā, lai radītu uzticēšanos starp upuri un policistu, un, cik tas iespējams, jānodrošina iespēja, lai vardarbības upurus uzklausītu sieviete policiste, ja viņi to vēlas;

30. tālab jāveic pasākumi, lai visos atbildības līmeņos palielinātu sieviešu policistu skaitu;

31. jānodrošina tas, lai visos attiecīgajos posmos (sākotnējā uzņemšanā, policijā, prokuratūrā un tiesās) bērnus pienācīgi un vispusīgi aprūpētu kvalificēti darbinieki un lai sniegtā palīdzība tiktu pielāgota bērnu vajadzībām;

32. jāveic pasākumi, lai nodrošinātu nepieciešamo psiholoģisko un morālo atbalstu bērniem, kuri ir vardarbības upuri, radot atbilstošas iespējas un nodrošinot to, lai ar bērnu no pirmās saskarsmes līdz atveseļošanās laikam strādātu apmācīti darbinieki; šie pakalpojumi jāsniedz bez maksas;

33. jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu to, ka neviens no upuriem (atkārtoti) nenokļūst upura stāvoklī vai netiek diskriminēts dzimuma dēļ nedz no to policijas darbinieku, kopšanas personāla vai sociālo darbinieku puses, kuri ir atbildīgi par palīdzības sniegšanu, nedz arī no tiesu personāla puses.

Krimināltiesības, civiltiesības un tiesas process

Krimināltiesības

Dalībvalstīm:

34. jānodrošina tas, lai krimināltiesības paredzētu, ka jebkurš vardarbības akts pret kādu personu, jo īpaši fiziska vai seksuāla vardarbība, ir šīs personas fiziskās, psiholoģiskās un/vai seksuālās brīvības un veseluma pārkāpums, nevis tikai morāles, goda un pieklājības normu pārkāpums;

35. valsts tiesību aktos jāparedz atbilstoši pasākumi un sankcijas, nodrošinot iespēju ātri un efektīvi vērsties pret vardarbības izdarītājiem un kompensēt ļaunumu, kas nodarīts sievietēm, kuras ir šīs vardarbības upuri. Valsts tiesību aktos īpaši jāparedz:

- sods par seksuālu vardarbību un izvarošanu, ko veic dzīvesbiedrs, pastāvīgs vai gadījuma partneris un kopdzīves partneris;
- sods par jebkādu seksuālu darbību, kas izdarīta pret personām bez viņu piekrišanas, pat tādā gadījumā, ja tās neizrāda nekādas pretošanās pazīmes;
- sods par dzimumaktu, kas izdarīts jebkādā veidā un izmantojot jebkādas līdzekļus, ar personu, kura nav tam piekritusi;
- sods par jebkādu grūtnieces, neaizsargātas vai slimas personas, personas ar fiziskiem vai garīgiem traucējumiem vai apgādībā esošas personas ļaunprātīgu izmantošanu;
- sods par jebkādu vardarbības izdarītāja stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, jo īpaši pieaugušā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu attiecībā pret bērnu.

Civiltiesības

Dalībvalstīm:

36. jānodrošina, lai gadījumos, kad ir konstatēti vardarbības akti, upuriem tiktu atbilstoši kompensēts jebkāds cietais finansiālais, fiziskais, psiholoģiskais, morālais un sociālais kaitējums atbilstoši [nodarījuma] smaguma pakāpei, tostarp radušies tiesu izdevumi;

37. jāparedz finansēšanas sistēmas izveidošana, lai upuriem izmaksātu kompensācijas.

Tiesas process

Dalībvalstīm:

38. jānodrošina tas, lai tiesvedību varētu uzsākt visi vardarbības upuri, kā arī atbilstošā gadījumā vai nu kopā ar viņiem, vai viņu vārdā tās sabiedriskās vai privātās organizācijas ar juridiskas personas statusu, kas aizstāv šos upurus;

39. jāveic pasākumi, lai nodrošinātu to, ka tiesvedību krimināllietā var ierosināt prokurors;

40. jāmudina prokurori vardarbību pret sievietēm vai bērniem uzskatīt par vainu pastiprinošu vai izšķirošu apstākli, kad tie lemj par to, vai uzsākt kriminālprocesu valsts interesēs vai neuzsākt;

41. jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai nodrošinātu to, ka visos tiesvedības posmos ņem vērā upuru fizisko un psiholoģisko stāvokli un ka tie var saņemt medicīnisku un psiholoģisku aprūpi;

42. jāparedz īpašu apstākļu radīšana vardarbības upuru un liecinieku uzklaušīšanai, lai izvairītos no liecību atkārtošanas un lai mazinātu tiesvedības traumējošo ietekmi;

43. jānodrošina tas, lai reglaments nepieļautu nepamatotu un/vai pazemojošu vardarbības upuru vai liecinieku izjautāšanu, pienācīgi ņemtu vērā traumu, ko tie ir guvuši, un izvairītos no papildu traumām;

44. vajadzības gadījumā jānodrošina tas, lai tiktu veikti pasākumi upuru efektīvai aizsardzībai no atriebības draudiem un iespējamām darbībām;

45. jāveic īpaši pasākumi, lai nodrošinātu to, ka tiesvedības laikā tiek aizsargātas bērnu tiesības;

46. jānodrošina tas, lai visās uzklaušīšanās bērņus pavadītu viņu pārstāvji vai atbilstošā gadījumā pieaugušais pēc viņu izvēles, ja vien tiesa nepieņem motivētu lēmumu par pretējo attiecībā uz šo personu;

47. jānodrošina tas, lai bērņi varētu ierosināt tiesvedību ar viņu pārstāvja, kādas sabiedriskas vai privātas organizācijas vai kāda viņu izvēlēta un tiesu iestāžu apstiprināta pieaugušā starpniecību un lai vajadzības gadījumā tiem būtu pieejama bezmaksas juridiskā palīdzība;

48. jāparedz, lai par seksuāliem nodarījumiem un noziegumiem nekāds noilguma termiņš nesāktos līdz dienai, kad upuris kļūst pilngadīgs;

49. jāparedz prasība izņēmuma kārtā pārkāpt profesionālo konfidencialitāti tādu personu gadījumā, kuras darba gaitā no konfidenciali veiktu pārbažu rezultātiem vai konfidenciali sniegtas informācijas var uzzināt, ka viņu bērni tikuši pakļauti seksuālai vardarbībai.

Pasākumu programmas vardarbības izdarītājiem

Dalībvalstīm:

50. jāorganizē pasākumu programmas, kas paredzētas mudināt vardarbības izdarītājus pieņemt nevardarbīgas rīcības modeli, palīdzot viņiem apzināties savas darbības un atzīt savu atbildību;

51. izdarītājam jānodrošina iespēja izmantot intervences programmas nevis kā alternatīvas sodam, bet gan kā papildu pasākumu, kura mērķis ir novērst vardarbību; šajās programmās jāpiedāvā piedalīties brīvprātīgi;

52. jāapsver specializētu, valsts apstiprinātu pasākumu programmas īstenošanas centru izveide vardarbīgiem vīriešiem un NVO un apvienību ieviestu atbalsta centru izveidošana atbilstoši pieejamajiem līdzekļiem;

53. jānodrošina sadarbība un koordinācija starp tām pasākumu programmām, kas paredzētas vīriešiem, un tām pasākumu programmām, kas domātas sieviešu aizsardzībai.

Papildu pasākumi attiecībā uz seksuālu vardarbību

-

Ģenētisko datu banka

Dalībvalstīm:

54. ņemot vērā attiecīgās valsts tiesību aktu un Eiropas Padomes noteiktās normas šajā jomā, jāapsver tādu valsts un Eiropas datu banku izveide, kurās būtu visu identificēto un neidentificēto seksuālas vardarbības izdarītāju ģenētiskie profili, lai ieviestu efektīvu likumpārkāpēju notveršanas politiku un novērstu atkārtotus likumpārkāpumus.

Papildu pasākumi attiecībā uz vardarbību ģimenē

Dalībvalstīm:

55. jebkāda vardarbība ģimenē jāklasificē kā noziedzīgs nodarījums;

56. vajadzības gadījumā jāpārskata un/vai jāpalielina sods par tīšu uzbrukumu un fizisku aizskaršanu, kas izdarīta ģimenē, neatkarīgi no tā, kurš ģimenes loceklis ir iesaistīts;

57. jāaizliedz laulības pārkāpšanu uzskatīt par attaisnojumu vardarbībai ģimenē;

58. jāparedz iespējamība veikt pasākumus, lai

a) policija varētu iekļūt apdraudētās personas dzīvesvietā, arestēt vardarbības izdarītāju un nodrošināt to, lai tas/tā stājas tiesas priekšā;

b) tiesu iestādes varētu kā upuru aizsardzības pagaidu pasākumu noteikt aizliegumu vardarbības izdarītājam sazināties ar upuri vai tam tuvotes, dzīvojot vai ienākot noteiktās teritorijās;

c) izveidotu obligātu darbības protokolu tā, lai policija un medicīnas un sociālie dienesti rīkotos saskaņā ar vienu un to pašu procedūru;

d) veicinātu tādu upura pilnīgas aizsardzības dienestu izveidošanu, kas pēc savas iniciatīvas sazinātos ar upuri, tiklīdz policijai tiek iesniegts ziņojums;

e) nodrošinātu nevainojamu sadarbību starp visām attiecīgajām iestādēm, piemēram, starp policijas iestādēm, tiesām un upuru aizsardzības dienestiem, lai upuris laikus un bez liekas sazināšanās ar vardarbības izdarītāju varētu veikt visus attiecīgos tiesiskos un praktiskos pasākumus palīdzības saņemšanai un prasību iesniegšanai pret vardarbības izdarītāju;

f) piespriestu sodu par visiem to pasākumu pārkāpumiem, kurus vardarbības izdarītājiem noteikušas iestādes,

59. vajadzības gadījumā jāapsver neatkarīgu uzturēšanās tiesību piešķiršana tām imigrantu sievietēm, kuras ir upuri vardarbībai ģimenē, lai viņas varētu pamest savus vardarbīgos vīrus, bet viņām nevajadzētu pamest uzņemšo valsti.

-

Papildu pasākumi attiecībā uz seksuālu uzmākšanos

Dalībvalstīm:

60. jāveic pasākumi, lai aizliegtu jebkādu rīcību, kurai ir seksuāla nokrāsa, vai jebkādu citu rīcību, kuras pamatā ir dzimumdzīve un kas aizskar sievietes cieņu darbā, tostarp priekšnieku un kolēģu rīcību: proti, jebkādu rīcību, kurai ir seksuāla nokrāsa, ja attiecīgā persona izmanto savu augstākstāvošas personas statusu, un neatkarīgi no vietas, kur tas notiek (ietverot tādas situācijas kā kaimiņu attiecības, attiecības starp studentiem un pasniedzējiem, uzmākšanos pa telefonu u. c.). Šajās situācijās tiek aizskarta cilvēka cieņa;

61. jāveicina izpratne un informētība par seksuālu uzmākšanos un tās novēršana darba vietā vai saistībā ar darbu, vai jebkurā vietā, kur tas var notikt, un jāveic atbilstoši pasākumi, lai aizsargātu sievietes un vīriešus pret šādu rīcību.

Papildu pasākumi attiecībā uz dzimumorgānu sakropļošanu

Dalībvalstīm:

62. jāsoda jebkāda sievietes vai meitenes dzimumorgānu sakropļošana neatkarīgi no tā, vai tas noticis ar viņas piekrišanu vai bez tās; ar dzimumorgānu sakropļošanu jāsaprot klitora aizšķūšana, sieviešu dzimumorgānu ekscīzija, klitoridektomija un kaunuma lūpu ķirurģiska sašūšana;

63. jāsoda ikviena persona, kas ar nodomu ir piedalījies sievietes dzimumorgānu jebkāda veida sakropļošanā, veicinājusi vai mudinājusi tās izdarīšanu neatkarīgi no tā, vai tas noticis ar upura piekrišanu vai bez tās; šādas darbības ir sodāmas pat tad, ja tās ir veiktas tikai daļēji;

64. jāorganizē informācijas un profilakses kampaņas, kuru mērķis ir informēt attiecīgās iedzīvotāju grupas, jo īpaši imigrantus un bēgļus, par veselības risku, kas draud upuriem, un kriminālsodiem vardarbības izdarītājiem;

65. jābrīdina medicīnas darbinieki, jo īpaši ārsti, kas atbildīgi par pirmsdzemdību un pēcdzemdību veselības apskatēm un bērnu veselības uzraudzību;

66. jāveic pasākumi, lai noslēgtu vai ieviestu divpusējas vienošanās par sieviešu dzimumorgānu sakropļošanas novēršanu un aizliegšanu un šādas vardarbības izdarītāju apsūdzību;

67. jāapsver iespēja nodrošināt īpašu aizsardzību šīm sievietēm kā grupai, kas apdraudēta ar dzimumu saistītu iemeslu dēļ.

Papildu pasākumi attiecībā uz vardarbību konflikta un pēckonflikta situācijās

Dalībvalstīm:

68. saskaņā ar starptautisko humanitāro tiesību normām jānodrošina par jebkādu vardarbību pret sievietēm un bērniem konflikta situācijās neatkarīgi no tā, vai tā ir pazemošana, spīdzināšana, seksuāla vardarbība vai šo darbību izraisīta nāve;

69. izvarošana, seksuālā vardarbība, piespiedu grūtniecība, piespiedu sterilizēšana vai citi līdzīga smaguma seksuālās vardarbības veidi, piemēram, nepieļaujami cilvēktiesību pārkāpumi, jānodrošina kā noziegumi pret cilvēci, bet, ja tie izdarīti saistībā ar bruņotu konfliktu, – kā kara noziegumi;

70. jānodrošina aizsardzība lieciniekiem valsts tiesās un starptautiskajos krimināltribunālos, kur tiek iztiesāti genocīdi, noziegumi pret cilvēci un kara noziegumi, un vismaz tiesvedības laikā viņiem jānodrošina likumīga uzturēšanās vieta;

71. jānodrošina sociālā un juridiskā palīdzība visām personām, kuras ir uzaicinātas liecināt valsts tiesās un starptautiskajos krimināltribunālos, kur tiek iztiesāti genocīdi, noziegumi pret cilvēci un kara noziegumi;

72. jāapsver bēgļa statusa piešķiršana vai alternatīvas aizsardzības nodrošināšana ar dzimumu saistītas vajāšanas dēļ un/vai pastāvīgas uzturēšanās statusa piešķiršana humanitāru iemeslu dēļ tām sievietēm, kuras kļuvušas par vardarbības upuriem konfliktu laikā;

-

73. jāatbalsta un jāfinansē tās NVO, kas sniedz konsultācijas un palīdzību personām, kas kļuvušas par vardarbības upuriem konfliktu un pēckonfliktu situācijās;

74. pēckonfliktu situācijās jāveicina tādu jautājumu iekļaušana atjaunošanas un politiskās atjaunošanas procesā konfliktu skartajās teritorijās, kuri īpaši attiecas uz sievietēm;

-

75. valsts un starptautiskā līmenī jānodrošina tas, lai visus pasākumus konfliktu skartajās teritorijās veiktu darbinieki, kas ir izglītoti ar dzimumu līdztiesību saistītos jautājumos;

-

76. jāatbalsta un jāfinansē programmas, kas nodrošina palīdzību konfliktu upuriem un sniedz ieguldījumu atjaunošanas un repatriācijas pasākumos pēc konflikta saskaņā dzimumu līdztiesības principam atbilstošu pieeju.

Papildu pasākumi attiecībā uz vardarbību iestādēs

Dalībvalstīm:

77. jāsoda par jebkādu fizisku, seksuālu un psiholoģisku vardarbību, ko izdarījusi vai pieļāvusi valsts vai tās amatpersonas, un neatkarīgi no vietas, kur tas notiek, un jo īpaši cietumos un aizturēšanas vietās, psihiatriskās slimnīcās u. c.;

78. jāsoda par jebkādu fizisku, seksuālu un psiholoģisku vardarbību, kas izdarīta vai pieļauta situācijās, kurās valsts vai kāda trešā puse var tikt saukta pie atbildības, piemēram, internātskolās, pansionātos un citās iestādēs.

Papildu pasākumi attiecībā uz izvēles brīvības neievērošanu saistībā ar reproduktivitāti

Dalībvalstīm:

79. jāaizliedz piespiedu sterilizācija vai aborts, ar ietekmēšanu vai spēku uzspiesta kontracepcija un izvēle pirms dzemdībām atkarībā no bērna dzimuma un jāveic visi šajā nolūkā vajadzīgie pasākumi.

-

Papildu pasākumi attiecībā uz nogalināšanu, ko veic, aizstāvot godu

-

Dalībvalstīm:

-

80. jāsoda par jebkādu vardarbību pret sievietēm un bērniem, kas izdarīta saskaņā ar tradīciju “nogalināt, aizstāvot godu”;

-

81. jāveic visi vajadzīgie pasākumi, lai nepieļautu “nogalināšanu, aizstāvot godu”, tostarp jāorganizē informācijas kampaņas, kas paredzētas attiecīgajām iedzīvotāju grupām un profesiju pārstāvjiem, jo īpaši tiesnešiem un juristiem;

82. jāsoda visi, kas ar nodomu ir piedalījušies “nogalināšanā, aizstāvot godu”, to veicinājuši vai mudinājuši to izdarīt;

83. jāatbalsta NVO un citas grupas, kas apkaro šīs ieražas.

Papildu pasākumi attiecībā uz agrīnām laulībām

Dalībvalstīm:

84. jāaizliedz piespiedu laulības, kas tiek slēgtas bez laulājamo personu piekrišanas;

85. jāveic vajadzīgie pasākumi, lai nepieļautu un izbeigtu ar bērnu tirdzniecību saistītās ieražas.

PASKAIDROJUMA RAKSTS

I. Ievadpiezīmes

A. Priekšvēsture

1. Daudzus gadus vardarbība pret sievieti bija neizpētīts un pat tabu jautājums. Nozīme, kāda tiek ierādīta cilvēktiesībām, un to aizsardzības sistēmas ieviešana noteikti ir kalpojusi kā atspēriena punkts kampaņai pret ļaunprātīgu izmantošanu, tomēr pretstatā citiem dzimumu līdztiesības aspektiem to, ka pastāv vardarbība pret sievietēm, Eiropā sāka atzīt tikai 20. gadsimta 70.–80. gados. Pakāpeniska šīs problēmas un tās apmēra publiskošana sakrita ar sieviešu un vīriešu līdztiesības principa atzīšanu tiesību aktos [\[3\]](#) (*de jure*).

2. Pateicoties feministu grupu un nevalstisko organizāciju [\[4\]](#) darbībai, palielinājās sabiedrības informētība par šo problēmu: praktiskus atbalsta pasākumus apvienojot ar sabiedriskām kampaņām, šīs organizācijas palīdzēja darba kārtībā iekļaut vardarbības pret sievietēm apkarošanu.

3. To, ka šī problēma ir vispārēja, uzsvēra valstu valdību un starptautisko organizāciju veiktie pasākumi. Apvienoto Nāciju Organizācija, Eiropas Padome, Eiropas Savienība, bet pēdējā laikā arī citas organizācijas, piemēram, Eiropas Drošības un sadarbības organizācija, ir ieviesušas vispārīgas politiskās nostādnes un stratēģiju.

4. Pēc plašām apspriedēm sieviešu organizāciju apvienības no katra kontinenta izdarīja spiedienu uz Apvienoto Nāciju Organizācijas Pasaules cilvēktiesību konferenci [*United Nations World Conference on Human Rights*] (Vīne, 1993. gada jūnijs), lai ar dzimumu saistītu vardarbību oficiāli atzītu par būtisku sievietes cilvēktiesību pārkāpumu. Šī nostāja tika pastiprināta ANO Ceturtajā pasaules sieviešu konferencē [*Fourth World Conference on Women*] (Pekina, 1995. gada 4.–15. septembris) pieņemtajā Rīcības programmā, kurā valdības tika aicinātas veikt kompleksus pasākumus, lai novērstu un izskaustu vardarbību pret sievietēm (sk. Rīcības programmas VI.D nodaļu).

5. 1994. gadā Apvienoto Nāciju Organizācija iecēla īpašu ziņotāju par jautājumiem saistībā ar vardarbību pret sievietēm, tās cēloņiem un sekām, kura pienākums bija dokumentēt un analizēt šo jautājumu visā pasaulē. Dažos reģionos jau bija ieviestas starptautiskās konvencijas par vardarbību pret sievietēm, piemēram, 1984. gada Amerikas Konvencija par vardarbības pret sievietēm novēršanu, sodīšanu un izskaušanu [*Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women*].

6. Par vardarbību pret sievietēm atklāti runā tikai pēdējā laikā, un izpēte šajā jomā un risinājumu meklējumi joprojām piesaista uzmanību lielākajā daļā Eiropas Padomes dalībvalstu.

B. Galvenās īpatnības: vispārēja, daudzšķautņaina problēma

7. Vardarbība pret sievietēm ir tēma, kas joprojām nav pietiekami izpētīta. Turklāt šo jautājumu aktualizēšanās un sabiedrības reakcija uz tiem Eiropas Padomes dalībvalstīs ir atšķirīga. Dažas valstis tikai tagad uzsāk šo procesu, turpretī citām jau ir vairāk nekā divdesmit gadu pieredze, kas gūta, cenšoties izstrādāt jaunus vardarbības apkarošanas veidus. Valstu vidū atšķirības pastāv arī attiecībā uz konkrētiem vardarbības veidiem, uz kuriem vērsta tiesību aktu reforma, palīdzība un plašsaziņas līdzekļu interese.

8. Turklāt pastāv vardarbības “slēptā puse”, jo dažādās valstīs veiktajā izpētē atklājies, ka attiecībā uz visiem vardarbības veidiem ziņoto un reģistrēto gadījumu skaits ir ievērojami mazāks nekā faktiskais skaits.

9. Balstoties uz veiktajiem pētījumiem un savāktajiem datiem, varētu tikt konstatētas vairākas vispārējas iezīmes. Pirmkārt, tas, ka šī problēma ir vispārēja: vardarbība pret sievietēm notiek visās valstīs un visos sabiedrības slāņos. Tā skar visu vecumu, etniskās izcelsmes un reliģiju cilvēkus neatkarīgi no viņu profesionālās pieredzes vai personīgajiem apstākļiem un neatkarīgi no tā, vai tie pieder kādai noteiktai mazākumtautībai.

10. Vardarbība var izpausties dažādos veidos: tā var būt mutiska, fiziska, seksuāla, psiholoģiska, ekonomiska vai emocionāla. Tā var tikt izdarīta gan ģimenē vai mājās, gan

plašākā sabiedrībā. Noteiktām ekonomikas problēmām (kas rada bezdarbu vai trūkumu), politiskajām krīzēm un bruņotiem konfliktiem (kas ir par iemeslu plaša mēroga migrācijai) var būt pastiprinoša ietekme, tādēļ ka sievietes, kas bieži nokļūst bīstamās situācijās [\[5\]](#), kļūst par galveno mērķi.

C. Likumdošanas atšķirības Eiropas Padomes dalībvalstīs

11. Starp Eiropas Padomes dalībvalstīm pastāv būtiskas likumdošanas atšķirības. Divi piemēri ar īpašu ietekmi šajā jomā: tas, vai tiesu sistēmas pamatā ir pušu sacīkstes princips vai publiskās apsūdzības princips un vai valstī ir konstitūcija, kas aizsargā cilvēktiesības. Pirmā minētā atšķirība vairāk ietekmē tiesas procedūru, nevis tiesību aktu veidu un saturu. *Ja valstij ir konstitūcija vai starptautiskas saistības, kas var būt un var nebūt iekļautas valsts tiesību aktos, būs vieglāk konstatēt, vai vardarbības akti pret sievietēm ir cilvēktiesību un pamatbrīvību pārkāpums.*

12. Cita nozīmīga atšķirība ir tas, ka dažas valstis ir ieviesušas īpašus tiesību aktus un/vai tiesas procedūras, tādējādi skaidri paužot, ka vardarbība pret sievietēm ilgāk vairs netiks pieļauta.

13. Kaut arī vēl aizvien ir pārargri runāt par likumdošanas tendencēm, jaunākie dati liecina par to, ka dalībvalstīm ir jauna vēlme risināt vardarbības problēmu un dažas valstis ievieš inovatīvus pasākumus, piemēram, ierobežojošus lēmumus, kas aizliedz vardarbības izdarītājam ieiet upura mājā un/vai citās telpās [\[6\]](#).

D. Ieteikuma izcelsme: Eiropas Padomes darbs[\[7\]](#)

14. Sākot no 20. gs. 70. gadu beigām, Eiropas Padome un jo īpaši tās pirmā Komiteja sievietes un vīriešu līdztiesības veicināšanai īstenoja vairākas iniciatīvas, lai sekmētu sievietes aizsardzību pret vardarbību.

15. Tika izstrādāti ieteikumi par vardarbības upuru tiesībām uz palīdzību, viņiem pieejamajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem un pienākošos cieņu visās tiesvedībās krimināllietās. Tika uzsvērti arī profilakses un izglītošanas nepieciešamība. Tika veikti citi apsekojumi un formulēti priekšlikumi[\[8\]](#), kas bija par iemeslu 3. Eiropas Ministru konferencei attiecībā uz sievietes un vīriešu līdztiesību (Roma, 1993. gada 21.–22. oktobris) par tēmu “Stratēģija vardarbības pret sievietēm izskaušanai sabiedrībā: plašsaziņas līdzekļi un citi līdzekļi”. *Deklarācija un rezolūcijas*[\[9\]](#), kuras ministri pieņēma šajā konferencē, ietvēra rīcības plāna izklāstu, kuru plašāk izstrādāt bija paredzēts vēlāk.

16. Šis darbs turpinājās, un 1997. gadā speciālistu grupa, kas strādāja Sievietes un vīriešu līdztiesības koordinācijas komitejas (CDEG) aizbildnībā, pabeidza *Rīcības plānu vardarbības pret sievietēm apkarošanai* [*Plan of Action for Combating Violence against Women*][\[10\]](#).

17. Balstoties uz šo plānu, tika organizēti vairāki pasākumi, galvenokārt konferences un izpētes semināri:

- seminārs “Līdztiesības veicināšana: kopīga problēma vīriešiem un sievietēm” (Strasbūra, 1997. gada 17.–18. jūnijs);

- informatīvs forums “Vardarbības izbeigšana ģimenē: rīcība un pasākumi” (Bukareste, 1998. gada 26.–28. novembris);

- seminārs “Vīrieši un vardarbība pret sievietēm” (Strasbūra, 1999. gada 7.–8. oktobrī)[\[11\]](#).

Ir publicēti arī šādi atsaucē dokumenti:

- "Vardarbība pret sievietēm. Eiropas Padomes tekstu salīdzinājums kopš 1995. gada" (dokuments Nr. EG(99)14);
- "Tiesību akti Eiropas Padomes dalībvalstīs vardarbības pret sievietēm jomā (dokuments Nr. EG(2001)3)".

18. Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas komiteja par vienādām iespējām sievietēm un vīriešiem [*Parliamentary Assembly's Committee on Equal Opportunities for Women and Men*] noorganizēja semināru "Vardarbība pret sievietēm: no vardarbības ģimenē līdz verdzībai" (Bari, Itālija, 1999. gada 4.–6. novembris). Nesen pati Asambleja ir pieņēmusi šādus divus dokumentus:

- Ieteikums Nr. 1450 (2000) par vardarbību pret sievietēm Eiropā [*Recommendation 1450 (2000) on violence against women in Europe*];
- Rezolūcija Nr. 1212 (2000) par izvarošanu bruņotu konfliktu laikā [*Resolution 1212 (2000) on rape in armed conflicts*].

E. Ieteikuma autori un viņu pieeja

19. Šie pētījumi liecināja, ka vardarbība joprojām ir būtiska problēma Eiropas Padomes dalībvalstīs un pastāvīgs šķērslis sieviešu tiesību veicināšanai un attīstībai. Par spīti pēdējā laikā panāktajam progresam, valsts un starptautiskie juridiskie dokumenti joprojām ir neatbilstoši, turpretī vardarbība pret sievietēm joprojām ir izplatīta visos sabiedrības slāņos.

20. Eiropas Padomes Ministru komiteja un CDEG uzskatīja, ka ir svarīgi uz jau paveiktā darba pamata izveidot pamatnostādnes, lai radītu vispusīgu vardarbības apkarošanas sistēmu. Tālab CDEG pārvaldībā tika izveidota Speciālistu grupa sieviešu un jaunu meiteņu aizsardzībai pret vardarbību [*Specialists for the Protection of Women and Young Girls against Violence*] (EG-S-FV)[\[12\]](#). EG-S-FV veidoja deviņi eksperti no dažādām Eiropas Padomes dalībvalstīm[\[13\]](#). Tā savu darbu sāka 1998. gada jūnijā un pabeidza uzdevumu 2000. gada jūnijā. Šajā laika posmā tā sarīkoja piecas darba sanāksmes.

21. Grupas mērķis bija sagatavot juridisku atsauces dokumentu, kuru valdības varētu izmantot kā pamatu tiesību aktu papildināšanai, grozīšanai, pielāgošanai vai izstrādāšanai, lai katrā dalībvalstī veiksmīgi apkarotu vardarbību pret sievietēm. Meklējot palīdzību šī uzdevuma veikšanai, grupa ņēma vērā Eiropas Padomes iepriekšējos dokumentus un darbu, 3. pantu Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā un tās praksi, attiecīgos starptautiskos dokumentus (jo īpaši ANO dokumentus) un esošos valstu tiesību aktus. Grupa centās savākt tik daudz dokumentācijas, cik iespējams, tostarp tādas valstu tiesību aktu un tiesību sistēmu piemērus, kas bija izrādījušies efektīvi un, ja iespējams, bija izvērtēti. Pateicoties tam, grupa kā pamatu savam darbam varēja izveidot vairākus “optimālus paraugus” katrā jomā – “vislabāko normu un praktisko risinājumu” sarakstu. Ieteikums dalībvalstīm sniedz tādu līdzekļu sarakstu, kuri var palīdzēt praksē aizsargāt upuru intereses, aizsargāt viņu tiesības un novērst jebkāda veida vardarbību pret sievietēm.

22. Šo līdzekļu vidū ir virkne pamatnostādņu, kuras valstis var nolemt piemērot atbilstoši valstī valdošajiem apstākļiem.

II. Piezīmes par ieteikumu

A. Personas, uz kurām attiecas šis ieteikums: iesaistīto personu definīcija

23. Ieteikuma sakumā autori aplūkoja tā piemērošanas jomu. Balstoties uz pētījumiem, kas noteiktās valstīs bija veikti par sieviešu vardarbību pret vīriešiem^[14], tika aplūkots jautājums par vardarbības upuriem – vīriešiem. Zinot to, ka, no statistikas viedokļa, šādi gadījumi tomēr ir mazākumā un ņemot vērā, kāds precīzi bija to darba uzdevums (sk. parindi Nr. 10), ieteikuma autori definēja vardarbībā iesaistītās personas šādi.

24. Sievietes: atbilstoši savam darba uzdevumam autori nolēma koncentrēties uz vardarbību pret sievietēm. Ieteikumā aplūkota vardarbība, kas izdarīta pret sievietēm visā viņu mūžā – no dzimšanas līdz nāvei –, tostarp pret meitenēm. Šāda izvēle tika izdarīta vairāku iemeslu dēļ:

- vardarbības pret sievietēm īpašās pazīmes, kas to atšķir no citiem vardarbības veidiem. Vardarbība pret sievietēm ir viena dzimuma dominēšana pār otru, un bieži sabiedrība pret to ir iecietīga. Vardarbība pret meitenēm nereti ir kultūras un reliģijas tradīciju demonstrēšana, kas atražo tādus pašus modeļus;

- *CDEG* darba uzdevums un kompetence, kas attiecas uz sieviešu tiesībām un sieviešu un vīriešu līdztiesību.

25. Šo iemeslu dēļ ieteikuma izstrādātāji nolēma aplūkot galvenokārt vardarbību pret sievietēm, taču pieļaujot iespēju runāt arī par vardarbību, kas skar mazus zēnus, jo īpaši, ja vardarbība izdarīta ģimenē vai mājās. Tāpēc dažādas dokumenta daļas attiecas uz pasākumiem, kas vērsti uz bērniem, kuri ir vardarbības upuri. [\[15\]](#)

-

26. Meitenes/bērni: ieteikuma pamatā ir definīcija, kas sniegta ANO Konvencijā par bērnu tiesībām [\[16\]](#), proti, “bērns ir ikviens cilvēks, kas nav sasniedzis astoņpadsmit gadu vecumu, ja vien saskaņā ar bērniem piemērojamajiem tiesību aktiem pilngadība nav sasniegta agrāk”.

27. Meitenes saskaras ar visiem tiem pašiem vardarbības veidiem, no kuriem cieš sievietes. Mūsdienās šķiet, ka viņas ir pat neaizsargātākas, jo uz viņām nemitīgi tiek izdarīts spiediens drīzāk kļūt pieaugušām, tostarp seksuāls spiediens. Daži vardarbības veidi vairāk saistīti tieši ar meitenēm: piespiedu laulības un ļoti agrīnas laulības, incests, dzimumorgānu kropļošana, vardarbība, ko izdara citi jaunieši (grupveida izvarošana). Attiecībā uz incestu autori ir iekļāvuši darbības, ko izdara jebkurš ģimenes loceklis, kā arī personas, kuras reizēm uzturas upura mājās, – šis termins attiecas uz ikvienu pieaugušo, kas ļaunprātīgi izmanto savu varu.

28. Jebkādai vardarbībai pret meitenēm ir ļoti smagas sekas tad, kad viņas kļūst pieaugušas, un bieži tās dēļ viņas nespēj veidot pilnvērtīgu dzīvi, kas sniedz gandarījumu. Jānodrošina meitenēm ilgtermiņa uzraudzība, lai palīdzētu viņām atgūties no izciestās ļaunprātīgās izmantošanas. Šādas izturēšanās seku novēršana jāuzņemas sabiedrībai.

29. Darba gaitā autori atzina faktu, ka vardarbība skar arī zēnus, kuri, tāpat kā meitenes, ir upuri vardarbībai ģimenē, kā arī vardarbībai ārpus ģimenes (vardarbībai

skolā, pedofilijai, seksuālajai izmantošanai) vai kuriem ir jāpārvar šādas vardarbības sekas.

30. Upuri: lai arī nepastāv tipisks upura apraksts, apsekojumi [\[17\]](#) ir parādījuši, ka sievietes neatkarīgi no to sociālās vides saskaras ar visiem vardarbības veidiem [\[18\]](#). Jebkāda vardarbība iespaido upuru fizisko un/vai garīgo labklājību, bet par dažiem ļaunprātīgas izmantošanas veidiem tie var pārdzīvot vai turpināt tos izjust visu mūžu. Nokļūšana upura stāvoklī bieži ir saistīta ar dažādu vardarbības veidu apvienojumu, un, kaut arī šajā procesā nekas nav iepriekš noteikts, ir ļoti iespējams, ka sievietes, kas bērnībā cietušas no fiziskas vardarbības, cietīs no vardarbības arī turpmākajā dzīvē [\[19\]](#).

31. Izdarītāji: lielākajā daļā gadījumu sievietes un bērnus ļaunprātīgi izmanto vīrieši. Lai gan arī sievietes uzbrūk un veic ļaunprātīgu izmantošanu un šī problēma ir jārisina, autori nevēlējās, lai šī mazākā vardarbības gadījumu daļa novērstu uzmanību no centrālā jautājuma, t. i., no fakta, ka vīriešu vardarbība pret sievietēm ir sastopama lielākajā daļā sabiedrību. Starptautisks pētījums ir arī parādījis, ka pastāv lielāka iespējamība, ka sievietes kļūst par pazīstamu vīriešu, īpaši radnieku un partneru, vardarbības upuriem. Tomēr dažos gadījumos attiecīgie vīrieši ir vai nu paziņas, vai svešinieki [\[20\]](#).

32. Vardarbība pret sievietēm tiek pastrādāta dažādās attiecībās un vietās. Sievietes ļaunprātīgi izmanto ģimenes locekļi, esošie un bijušie dzimumdzīves partneri, citi radnieki un draugi, paziņas (tostarp kolēģi un klienti), vīrieši augstākstāvošas personas statusā (tostarp priekšnieki un hierarhijā augstākstāvošos amatos esoši vīrieši, ārsti, psihoterapeiti, aprūpētāji, garīdznieki/reliģiskie līderi, skolotāji, policisti, militārpersonas, iestāžu darbinieki) un svešinieki. Parasti uzbrukumus izdara viens uzbrucējs, lai gan nereti nodarījumi tiek izdarīti grupā.

33. Valsts: autori uzskatīja, ka valstij ir galvenā loma vardarbības apkarošanā un ka valdībai ir pienākums, veicot atbilstošus pasākumus un ieviešot aizsardzības un profilakses sistēmu, izveidot tādu vidi, kurā netiktu paciesta nekāda vardarbība. Šādā nolūkā un balstoties uz Eiropas piemēriem [\[21\]](#), ieteikumā norādīti vairāki pasākumi un ieteiktas iniciatīvas, kuru pieņemšanu un īstenošanu dalībvalstu valdības varētu izskatīt.

B. Preambula

34. Preambulā īsi izklāstīta notikumu gaita, kuras rezultātā jebkāda veida vardarbība pret sievietēm un meitenēm tiek pasludināta ārpus likuma saskaņā ar dažādiem minētajiem starptautiskajiem dokumentiem.

1.–5. punkts

35. Preambulā izvirzīti pamatprincipi, kuri ir visa ieteikuma pamatā. Tā ietver dokumenta pašu būtību, norādot, ka Ministru komiteja vardarbību pret sievietēm uzskata par ļoti nopietnu faktoru, kas liedz īstenot cilvēktiesības. Tagad šo principu ir atzinusi starptautiskā sabiedrība.

36. Attiecībā uz šīs parādības izplatību visā pasaulē un dažādajiem veidiem, kā vardarbība var izpausties, sk. arī piezīmes iepriekš tekstā (sadaļā “Ievadpiezīmes”).

6.–7. punkts

37. Bez jau minētajiem pamatprincipiem preambulā uzsvērts, ka vardarbība pret sievieti attiecas uz sabiedrību kopumā. Tā skar ģimeni, kas ir sabiedrības pamatelements, un, īpaši jau tās ekstrēmākie veidi, piemēram, cilvēku tirdzniecība, apdraud demokrātiju kopumā.

38. Daļēji šā paziņojuma pamatā ir lielās izmaksas saistībā ar vardarbību pret sievieti, ko sāk apzināties tikai nedaudzas valstis. Galveno smagumu uz saviem pleciem iznes sievietes, bet nozīmīgas izmaksas ir arī valstij, tostarp izmaksas saistībā ar kriminālizmeklēšanu un civillietas izskatīšanu, un tiesvedību krimināllietās un civillietās, veselības aprūpes izmaksas (saistībā ar fizisko un garīgo veselību), zaudētas dienas darbā, pagaidu un pastāvīgās dzīvesvietas maiņas nodrošināšanas izmaksas un mācību kavēšana to bērnu vidū, kuru dzīvi sagrāvusi vardarbība ģimenē. Tiek sāta vardarbības finansiālo izmaksu aprēķināšanas metožu izstrāde.[\[22\]](#) Taču iegūtie skaitļi ir tikai orientējoši.

39. Kā vienu no pamatprincipiem autori uzsvēra to, ka ir neiespējami aprēķināt zaudējumus, kurus sabiedrībai rada tas, ka sievietes nav brīvas, vienlīdzīgas un drošībā;

kā arī nav iespējams pilnībā novērtēt, kā cilvēku iespaido tas, ka viņam nākas dzīvot apstākļos, kad draud ar viņa dzimumu saistīta vardarbība vai kad šī vardarbība reāli notiek.

9.–18. punkts

40. Pēc tam, kad īsi raksturoti apstākļi, kādos vardarbība pret sievietēm un meitenēm notiek Eiropā, preambulā minēti galvenie starptautiskie dokumenti šajā jomā.

41. Pirmkārt, ir vērts atcerēties, ka Nobeiguma deklarācijā, kas tika pieņemta Eiropas Padomes dalībvalstu otrajā sanāksmē (Strasbūra, 1997. gadā), Eiropas Padomes dalībvalstu un valdību vadītāji apstiprināja savu apņemšanos apkarot vardarbību pret sievietēm un jaunām meitenēm un visus seksuālās izmantošanas veidus.

42. Savā darbā autori atkārtoti atsaukušies uz principiem, kas ir pamatā Eiropas Padomes darbībai un kas ietverti Eiropas Cilvēktiesību konvencijā (1950. g.) un saskaņā ar šo Konvenciju dibināto organizāciju praksē, Eiropas Sociālajā hartā (1996. g.), Eiropas Sociālās hartas papildprotokolos, kas paredzēja kolektīvo sūdzību sistēmu (1995. g.), un Eiropas Konvencijā par bērnu tiesību ievērošanu (1996. g.). Viņi ņēma vērā arī principus, kas izriet no ANO dokumentiem, jo īpaši no ANO Deklarācijas par vardarbības pret sievietēm izskaušanu [*Declaration on the Elimination of Violence against Women*] (1993. g.) un Rīcības programmas, kas tika pieņemta ceturtajā Pasaules sieviešu konferencē (Pekina, 1995. g.), un no tās izpildes pasākumiem (sk. pasākumus, kas pieņemti ANO Ģenerālās Asamblejas īpašajā sesijā rīcības programmas turpmākai īstenošanai) [\[23\]](#).

43. Preambulā uzskaitīti arī vairāki Eiropas Padomes Ministru komitejas un Parlamentārās asamblejas pieņemtie ieteikumi, kas izmantoti, sagatavojot dokumentu.

C. Ieteikuma noteikumi

44. Ieteikums ir domāts dalībvalstīm, un tas mudina tās iekļaut šeit paustos principus attiecīgajos valsts tiesību aktos, vajadzības gadījumā tos grozot. Ievērojot šī dokumenta

būtību, principiem, kas minēti turpmāk, jābūt valstu valdību rīcības pamatprincipiem, apkarojot vardarbību.

I sadaļa

1. punkts

45. Dokumenta pamatā ir gan ANO Deklarācijas par vardarbības pret sievietēm izskaušanu 3. pants, gan Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 2., 3., 5., 6. un 14. pants. Patiešām, tiesības, kuru ievērošana valstīm ir jānodrošina, ir obligāta Eiropas Cilvēktiesību konvencijas daļa, un visas Eiropas Padomes dalībvalstis ir stingri ievērojušas šo tiesiski saistošo dokumentu. Šajā punktā atgādināts princips, kura pamatā ir juridiski dokumenti.

2. punkts

46. Autori vēlējās uzsvērt ekonomisko un sociālo tiesību nozīmi vardarbības apkarošanā un īpaši grūtības, ar kurām sievietes, kas nav ekonomiski patstāvīgas, saskaras, lai izbeigtu vardarbīgo situāciju, īpaši pārtraucot kopdzīvi ar vardarbības izdarītāju. Kopumā pētījumi šajā jautājumā liecina, ka sieviešu ekonomisko un sociālo tiesību labāka aizsardzība ir nozīmīgs vardarbības novēršanas līdzeklis.[\[24\]](#) Ar frāzi “ekonomiskās un sociālās tiesības” jāsaprot tiesības, kas minētas galvenajos starptautiskajos attiecīgās jomas juridiskajos dokumentos, piemēram, Starptautiskajā paktā par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (1996. g.) [*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*], Eiropas Sociālajā hartā (1961. g.) un Pārskatītajā Eiropas Sociālajā hartā (1996. g.).

3. un 4. punkts

47. Valstis, veicot dažādus pasākumus, iesaistīs dažādas iedzīvotāju grupas un kompetentas iestādes. Krimināltiesību reforma, upuru atzīšana, kompensāciju izmaksa tiem un likumpārkāpēju sodīšana būs tieslietu ministrijas pārziņā; ar policijas un

medicīniskās aprūpes un sociālo dienestu darbinieku informēšanu, izpratnes veidošanu un apmācīšanu nodarbosies trīs citas ministrijas; par rīcību starptautiskā līmenī būs atbildīga ārlietu ministrija, turpretī pasākumus saistībā ar vienlīdzīgu iespēju, nodarbinātības un izglītības nodrošināšanu veiks vēl citas ministrijas. Ministrijām būs jāsadarbojas arī ar darba devēju organizācijām, arodbiedrībām un nevalstiskajām organizācijām. Tam ir nepieciešama augsta līmeņa sadarbība starp iestādēm, valsts institūcijām un NVO, turklāt NVO ir ļoti svarīga loma šajā jomā. Runa ir par sadarbības un koordinācijas veicināšanu starp visiem iesaistītajiem dienestiem. Atbalsts, kas tiks sniegts NVO, tām dos iespēju strādāt atbilstoši pašreizējai stratēģijai, kam ir nepieciešams ilgstošs finansējums.

II sadaļa

48. Šajā īsajā punktā aplūkots sarežģīts jautājums, kas joprojām nav pilnībā izstrādāts – valstu atbildība saistībā ar vardarbību.

49. Autoru mērķis bija paredzēt galēji nopietnus gadījumus, kad vardarbību pret sievietēm un bērniem pastrādājusi valsts vai tās pārstāvji (t. i., tiesībaizsardzības iestāžu darbinieki vai citi drošības vai militārā dienesta darbinieki), kas ir īpaši smags cilvēktiesību pārkāpums un tagad ir atzīts par spīdzināšanu vai pat noziegumiem pret cilvēci, ja tas praktizēts sistemātiski (sk. turpmāk tekstā “Papildu pasākumi attiecībā uz vardarbību konfliktu un pēckonfliktu situācijās”). Eiropas Cilvēktiesību tiesa spriedumā lietā “Aidins [*Aydin*] pret Turciju” [\[25\]](#) puda uzskatu, ka valsts amatpersonas veikta aizturētas sievietes izvarošana vai slikta izturēšanās pret šādu sievieti ir pielīdzināma spīdzināšanai un ir Konvencijas 3. panta pārkāpums.

50. Līdzīgu loģiku var piemērot attiecībā uz vardarbību, kas ir vai varētu būt pastrādāta iestādēs un jo īpaši cietumos.

51. Šeit, paredzot valsts atbildību par darbībām, ko veic privātpersonas, rodas problemātiski jautājumi.

52. Tendencei uzskatīt, ka valstis ir atbildīgas par noteiktu privātpersonu darbībām, pamatā ir nevienlīdzīga aizsardzība, ko tiesību normas *de facto* paredz sievietēm, kas pakļautas vardarbībai. Konvencijas par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu 2.

panta e) apakšpunktā noteikts, ka dalībvalstīm “ir jāveic visi atbilstošie pasākumi, lai izskaustu sieviešu diskrimināciju no jebkuras personas, organizācijas vai uzņēmuma puses”. 16. pants tieši attiecas uz diskrimināciju ģimenē, bet Komitejas Vispārējā ieteikuma Nr. 19 par sieviešu diskriminācijas izskaušanu [*General Recommendation No. 19 of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*] (CEDAW) darbības jomā ietverta vardarbība ģimenē. Ieteikumā Nr. 19 tiek uzsvērts, ka “par privātpersonu darbībām var būt atbildīgas arī valstis, ja tās ar pienācīgu rūpību nav novērsušas tiesību pārkāpumus vai ja nav izmeklējušas vardarbības aktus un sodījušas vainīgās personas, un nodrošinājušas kompensāciju izmaksu”.

53. Eiropas Padomes organizētās 3. Eiropas Ministru konferences par sieviešu un vīriešu līdztiesību (Roma, 1993. gada 21.–22. oktobris) dalībnieki pieņēma deklarāciju, kurā norādīja, ka “valstis ir atbildīgas par valsts amatpersonu pastrādātajiem vardarbības aktiem un ka valstis var būt atbildīgas arī par privātpersonu veiktajiem vardarbības aktiem, ja valsts ar pietiekamu rūpību neveic pasākumus, lai novērstu tiesību pārkāpumus vai izmeklētu vardarbības aktus, noteiktu sankcijas un nodrošināt atbalstu upuriem”. Pēc septiņiem gadiem tas atkārtoti tika norādīts Nobeiguma dokumentā par turpmākajiem pasākumiem un iniciatīvām Pekinas Deklarācijas un Rīcības programmas īstenošanai [*Final Outcome Document on further actions and initiatives to implement the Beijing Declaration and Platform for Action*], ko pieņēma Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja (Ņujorka, 2000. gada 5.–9. jūnijs).

III sadaļa

54. Ieteikumā uzsvērti ar sociālo struktūru saistītie vardarbības pret sievietēm iemesli. Autori uzskatīja, ka vardarbība pret sievietēm jāskata saistībā ar sabiedrību, nevis jāuztver kā vairāki atsevišķi, savstarpēji nesaistīti notikumi. Tā ir tādas sociālās struktūras rezultāts, kurā dominē īpašs vīrietiskuma veids (agresīvs vīrietiskums), – pastāv tradīciju, ieradumu un uzskatu kopums, kas ļauj vardarbības veicējiem (kuri parasti ir vīrieši) domāt, ka viņiem ir tiesības lietot vardarbību kā sava dominējošā stāvokļa un varas īstenošanas līdzekli. Taču tas nenozīmē, ka vīrieši nav personiski atbildīgi par savu rīcību. Ikvienas sabiedrības locekļiem ir kopīgs pienākums nosodīt vardarbību pret sievietēm un vardarbības upuru drošībai piešķirt vislielāko nozīmi. Ikvienam un jebkur jāatsakās pieciest vardarbību pret sievietēm un jāatbalsta uzskats, ka neviena sieviete nav pelnījusi vardarbīgu izturēšanos un ka vardarbības izmantošana ir noziegums.[\[26\]](#)

IV sadaļa

55. Autori uzskatīja, ka īpaši svarīgi ir divi elementi: tādu rīcības plānu sagatavošana, kuros ir paredzēti konkrēti pasākumi, kas īstenojami valsts, reģionālā un vietējā līmenī, un kuru praktiskā īstenošanā iesaistītas visas attiecīgās iestādes un visu attiecīgo profesiju pārstāvji. Sagatavojot šādus rīcības plānus, varētu izmantot informāciju un zināšanas, kas iegūtas, veicot pieredzes un praktisko risinājumu apmaiņu starp tām valstīm un NVO, kuras izveidojušas noteiktas Eiropas programmas (piemēram, *DAPHNE* programmu).

V, VI un VII sadaļa

56. Autori vēlējās rosināt valdības sniegt atbalstu izpētei vardarbības apkarošanas jomā, jo tā ir būtiska, lai labāk izprastu minēto problēmu un lai ieviestu efektīvākus līdzekļus, kas paredzēti vardarbības profilaksei un cīņai ar to. Šādas izpētes mērķis ir izveidot pamatu konkrētai rīcībai. Tāpēc saiknei starp izpēti un citām nozarēm jābūt ciešai un koordinētai – autori novēroja, ka vardarbība pret sievietēm ir tēma, kas ir izpētīta tikai daļēji, un vēlējās uzsvērt, ka pētnieku un lēmēju savstarpējai sadarbībai ir būtiska nozīme, lai varētu īstenotu efektīvu rīcību.

VIII sadaļa

57. Ņemot vērā būtiskās atšķirības starp Eiropas Padomes dalībvalstu tiesību aktiem, dalībvalstīm ir atļauts nepieņemt atsevišķus ieteikumā minētos pasākumus. Katra valsts varēs izvēlēties pasākumus, kas nepieciešami, lai papildinātu vai grozītu savas politiskās nostādnes attiecībā uz vardarbībai pakļautām sievietēm un jaunām meitenēm.

III. Ieteikuma papildinājums

-

Definīcijas

1. punkts

58. Nav viegli definēt vardarbību pret sievietēm, jo šis jēdziens pieļauj vairāk nekā vienu interpretāciju. Dažādos starptautiskajos un valsts dokumentos, kas attiecas uz šo jautājumu, vardarbība pret sievietēm definēta vairāk vai mazāk vispārīgi. Šķiet, ka starptautiskā politika aizvien vairāk uzsver vardarbību ģimenē un tās ietekmi uz visiem ģimenes locekļiem, tostarp uz bērniem. Lai arī autori šo vardarbības veidu iekļāva savā izpētes jomā, viņi vēlējās pieņemt vispārēju, visaptverošu, Apvienoto Nāciju Organizācijas atbalstītu pieeju, kas aptvertu visus vardarbības veidus[27].

59. Izvēlēta definīcija aptver visus saistībā ar dzimumu veiktus vardarbības veidus neatkarīgi no tā, kur tā notikusi un kas to ir veicis, un kādos apstākļos tas noticis. Šī punkta a), b), c) un d) apakšpunktā ietvertais darbību uzskaitījums nav pilnīgs[28]. Šī ziņojuma II papildinājumā ir iekļauti izvilcumi9 no Vardarbības pret sievietēm apkarošanas rīcības plāna, kuru autori izmantoja kā pamatu ieteikuma sagatavošanai.

Vispārējie pasākumi attiecībā uz vardarbību pret sievietēm

2. punkts

60. Valstīm ir pienākums nodrošināt to, lai netiktu pārkāptas 18. punktā norādītās pamattiesības. Paturot prātā iemeslus, kas dažkārt tiek minēti, lai pamatotu noteiktas darbības, piemēram, dzimumorgānu kropļošanu, nogalināšanu, lai aizstāvētu godu, agrīnas laulības vai “rituālo vardarbību[29]”, autori rūpējās par to, lai netiktu paredzēti nekādi izņēmumi attiecībā uz šo likumu, ko nedrīkst pārkāpt nekādu ar paražām, reliģiju vai tradīcijām saistītu iemeslu dēļ. Šeit var atsaukties uz ceturtajā Pasaules sieviešu konferencē pieņemtās Rīcības programmas D.1. stratēģiskā mērķa 124. punkta a) apakšpunktu.

3.–5. punkts

61. Ieteikuma izstrādātāji vēlējās atkārtoti norādīt un izskaidrot ieteikuma noteikumos izklāstītos pamatprincipus (sk. īpaši I, IV, V, VI un VII sadaļu). Tādējādi šajos punktos sīkāk izskaidroti tie elementi, kuriem jāveido valstu politiska pret vardarbību (3. punkts), vardarbības apkarošanas pasākumu koordinācijai nepieciešamās metodes (4. punkts) un galvenās nozares, kurās jāattīsta izpēte (5. punkts).

Informācija, sabiedrības informētība, izglītība un mācības

6.–13. punkts

62. Informācija un sabiedrības izpratne ir divi galvenie vardarbības profilakses līdzekļi. Informācijas vākšanai (vēlams, veidojot datubāzes) ir ļoti svarīga nozīme, lai ieviestu efektīvu sabiedrības izpratnes veidošanas politiku. Eiropas līmenī ir būtiski izveidot kritērijus salīdzināmu datu vākšanai, lai būtu iespējams padziļināt sabiedrības izpratni ne tikai par notiekošo valsts mērogā, bet visā Eiropā. Informācijas kampaņu mērķim jābūt informēt un izglītot sabiedrību kopumā un īpaši upurus [\[30\]](#).

63. Turklāt ieteikums atbalsta valsts iniciatīvu radīšanu vai attīstīšanu attiecībā uz visu iesaistīto profesiju pārstāvjiem. Tas jāsaprot plašā nozīmē, proti, ka šo profesiju vidū ir tiesneši, prokurori, sociālie darbinieki tiesās, policisti, probācijas dienestu darbinieki, cietumsargi, sociālie darbinieki, psihologi, psihiatri, pārējie ārsti, it īpaši pediatri, medmāsas, vecmātes, katastrofu un neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestu darbinieki, skolotāji, darbinieki jauniešu jautājumos, konsultanti, tulki, krīzes centru darbinieki, tostarp tie, kas strādā patversmēs, par sociālajām mājām atbildīgie darbinieki, sociālās drošības iestāžu darbinieki, bēgļu lietu dienesta darbinieki, imigrācijas dienestu darbinieki, garīdznieki, darbinieki, kas strādā ar invalīdiem, valsts amatpersonas un politikas veidotāji.

64. Šiem mācību kursiem jābūt kopīgai pamatdaļai, kurā tiek apskatīta vardarbības pret sievietēm definīcija, veidi un apmērs, tās ietekme uz upuriem, veids, kā izdarītāji

noliedz izdarīto un izvairās no atbildības, un ar vardarbību saistītās finansiālās un sociālās izmaksas. Jāaplūko arī noteiktu sieviešu grupu vajadzības un pieredze. Īpašiem papildu elementiem jāattiecas uz īpašo lomu, kāda katrai grupai var būt neiecietības pret vardarbību veicināšanā.

65. Šai mācību programmai jāklūst par obligātu profesionālās kvalifikācijas iegūšanas un mācību kursu elementu, kā arī jābūt pieejamām regulārām kvalifikācijas celšanas mācībām par jauniem pētījumiem un politikas nostādnēm. Informētībai par vardarbību pret sievietēm un tās saistību ar vienlīdzības jautājumiem jākalpo kā kvalifikācijas kritērijam, izvērtējot personāla sniegumu.

14.–16. punkts

66. Arī izglītošanai ir būtiska loma vardarbības pret sievietēm un bērniem apkarošanā neatkarīgi no tā, vai tā notiek īstermiņā, veidojot izpratni, vai ilgākā periodā, apstrīdot pieņēmumus un attieksmi, uz kā balstās un kas veicina sociālās struktūras dažāda veida nevienlīdzību. Bez šaubām, pedagogiem jebkādā saistībā un jebkurā līmenī ir pienākums pilnībā piedalīties šajā pasākumā, turpretī valdībām ir pienākums izveidot šādas izglītošanas vispārējās pamatnostādnes, kā arī nodrošināt nepieciešamās telpas un iekārtas.

Plašsaziņas līdzekļi

17.–20. punkts

67. Plašsaziņas līdzekļi ir ietekmīga grupa mūsdienu sabiedrībā. Tie izplata informāciju dažādos veidos (ar preses, TV un radio, reklāmas, kino, *Internet* tīkla, telefona, grāmatu un konferenču palīdzību), un to ietekme saistībā ar vardarbību pret sievietēm un meitenēm var būt kompleksa – negatīva, ja tie mudina uz vardarbību, izplatot stereotipus, un pozitīva, ja tie informē sabiedrību un vairo tās izpratni. Ievērojot preses brīvību, valdības var apsvērt tādu pasākumu veikšanu, lai informētu plašsaziņas līdzekļus par to ietekmi abos gadījumos un lai panāktu sadarbības izveidi ar tiem.

68. Tāpēc ieteikumā uzsvērts, ka plašsaziņas līdzekļu pašregulācija varētu palīdzēt plašsaziņas līdzekļu darbiniekiem labāk izprast ar vardarbību pret sievietēm saistītās problēmas.

Vietējā, reģionālā un pilsētu plānošana

21. un 22. punkts

69. Atbilstoši kriminologu veiktajiem pētījumiem vietējā, reģionālā un pilsētu plānošana var palīdzēt uzlabot drošību pilsētās vai vismaz samazināt nedrošības izjūtu. Ieteikumā norādīti vairāki pasākumi, kuri, lai gan attiecas uz vietējo un reģionālo un/vai pilsētu plānošanu, tomēr ir faktori lielākas drošības nodrošināšanai gan sabiedrībai kopumā, gan tieši sievietēm. To vidū – augsta riska (vāji apgaismotu un uzraudzītu) zonu samazināšana vai likvidēšana; izvairīšanās birojus koncentrēt noteiktos rajonos, kuri pēc plkst. 17.00 ir neapdzīvoti; sabiedriskā transporta (autobusu, metro, dzelzceļa) pieturu izvietošana drošās zonās; drošības patruļu pastiprināšana; mikrorajonu policijas patruļu izveide; tādu vietējo punktu un centru izveidošana, kas palīdzētu sabiedrībai ārkārtas situācijās; kvartāla komiteju izveidošana; centieni nodrošināt to, lai cilvēki paliktu pilsētā un tādējādi novērstu situāciju, ka tie dzīvo īpašos dzīvojamajos rajonos, bet pilsētu centrā pēc darba dienas beigām nav cilvēku; cilvēkam atbilstošāku pilsētu veidošana^[31].

Palīdzība upuriem un upuru aizsardzība (uzņemšana, ārstēšana un konsultēšana)

23.–33. punkts

70. Ieteikuma noteikumi ir tieši balstīti uz vislabāko Eiropā pastāvošo praksi. Tajos ir aprakstīts protokols, kas jāievēro tiem darbiniekiem, kuri sazinās ar vardarbības upuriem (īpaši seksuālas vardarbības upuriem). Tās ir īpašas procedūras, kuru galvenais nolūks ir nodrošināt to, lai upuri tiktu atbilstoši uzņemti un aprūpēti un lai tiktu savākti pierādījumi iespējamai tiesiskai darbībai, neradot viņiem papildu stresu (jeb nenodarot turpmāku kaitējumu).

71. Autori īpaši norādīja darbības procedūru, ko pieņēmis *Rape Trauma Centre* Reikjavīkā (Īslandē). Cits ievērojams piemērs ir Beļģijā lietotais “*Sexual Assault Kit*” (SAK)[\[32\]](#). Autori vēlējās norādīt, ka upuriem jānodrošina iespēja gūt labumu no ieteikumā uzskaitītajiem pasākumiem bez jebkādas diskriminācijas (44. punkts). Tika sastādīts orientējošs (bet ne izsmēlošs) diskriminācijas iemeslu saraksts. Tie ir šādi: upuru vecums, dzimums, seksuālā orientācija, izglītības līmenis, valoda, reliģiskā piederība, fiziskās un garīgās spējas, kultūra un etniskā izcelsme. Atkarībā no gadījumā var tikt aizliegti arī citi diskriminācijas veidi.

Krimināltiesības, civiltiesības un tiesas process

72. Ieteikuma izstrādātāji plaši apsprieda šo ieteikuma daļu. Konstatējot būtiskas tiesību aktu atšķirības, viņi nosprauda mērķi piešķirt upuru aizsardzībai prioritāti un attiecīgi pamatoja savu pieeju ar jaunākajiem un novatoriskākajiem Eiropā pieņemtajiem tiesību aktiem.[\[33\]](#)

Krimināltiesības

34. un 35. punkts

73. “Izpētot noteiktas nodarījumu kategorijas, ir iespējams noteikt darbības, kuras saskaņā ar tiesību aktiem ir pretrunā sabiedrības normām attiecīgajā laikā, un, ņemot vērā paredzēto sodu, novērtēt, kādu nozīmi sabiedrība piešķir aizsargātajām vērtībām.”[\[34\]](#) Ieteikuma izstrādātāji ievēroja šo uz sodu orientēto pieeju un pirmām kārtām aizrādīja, ka par pamatojumu noteikumiem, kas attiecas uz vardarbību, jābūt miesas bojājumiem vai seksuālajam kaitējumam, kas nodarīti personām. Galvenais mērķis ir aizsargāt viņu fizisko un seksuālo veselumu, nevis tikai stiprināt tikumisko kārtību; tam jābūt krimināltiesībās paredzēto pasākumu pamatā.

74. Izstrādātāji faktiski apstrīdēja uzskatu, ka seksuāli nodarījumi ir galvenokārt sabiedrības labas tikumiskās kārtības un sabiedrības morāles pārkāpumi. Lai gan joprojām uzskata, ka šie nodarījumi ir pretrunā sabiedrības morālei, nepārprotami jānosaka tas, ka vardarbības, īpaši seksuālās vardarbības, galvenās sekas ir nopietnais kaitējums upurim, kura aizsardzība ir galvenais tiesību aktu uzdevums.

75. Ievērodami šo principu, izstrādātāji izskatīja vairākus jēdzienus, kuru nozīme laika gaitā un saistībā ar dažādām valstīm ir ievērojami attīstījusies. Ieteikuma teksts nav ierobežojošs un atļauj katrai valstij pašai definēt noziedzīgus nodarījumus savas valsts tiesiskajā regulējumā; tas sniedz vadlīnijas jeb pamatprincipus, kuru pielāgošana valsts apstākļiem būs katras dalībvalsts ziņā.

76. Turklāt neatkarīgi no katras valsts tiesību sistēmas īpatnībām šie paskaidrojumi attiecas uz vairākiem jautājumiem, kurus ieteikuma izstrādātāji vēlējās uzsvērt.

Izvarošana

77. Izvarošanas un seksuālās vardarbības definēšana ir pilnībā valsts likumdošanas jautājums, tomēr jāpiebilst: ieteikums skaidri atbalsta viedokli, ka par nelikumīgu jāatzīst izvarošana, ko veic laulātai vai partneris.

Piekrišana

78. Saskaņā ar tiesību aktiem lielākajā daļā valstu darbība ir sodāma tikai tādā gadījumā, ja tā ir izdarīta bez pasīvā partnera piekrišanas. Parasti to nosaka tiesa. Tomēr ieteikuma izstrādātāji vēlējās uzsvērt, ka fiziska nepretošanās ne vienmēr nozīmē piekrišanu; bailes vai draudi var apspiest vēlmi pretoties, un šeit nav runa par likumīgi spēkā esošu piekrišanu. Spēka lietošanu nevar novērtēt tikai pēc tā, cik daudz upuris izrādījis pretošanos.

79. Izstrādātāji ir norādījuši gadījumus, kuros piekrišanu var uzskatīt par neiespējamu un kuros varētu apsvērt piekrišanas trūkuma prezumpcijas ieviešanu, piemēram, šādos gadījumos:

– ja darbību upurim uzspiež ar varu, draudiem, ietekmēšanu vai viltu;

– ja darbība ir iespējama upura neaizsargātības, nespēka vai fiziskas vai garīgas invaliditātes dēļ (šī prezumpcija tiktu piemērota tikai tādām darbībām, kas kļuvušas iespējams tieši upura nespēka vai fiziskas vai garīgas invaliditātes dēļ; ir būtiski apstiprināt, ka tieši šāda nespēka dēļ varmāka varēja graut upura seksuālo veselumu). Upura nespēkam vai invaliditātei jābūt tiem apstākļiem, kas varmākam devuši iespēju īstenot savu mērķi. Tā nolūks nekādā gadījumā nav noliegt, ka personas ar invaliditāti spēj veidot emocionālas attiecības pēc abpusējas piekrišanas, bet gan aizsargāt šīs personas pret jebkādu ļaunprātīgu izmantošanu, kas varētu notikt viņu īpašās situācijas dēļ;

– ja starp varmāku un upuri pastāv varas, uzticēšanās vai atkarības situācija; šis ir īpaši delikāts jautājums, un ir reģistrēti gadījumi, kad apsūdzētie ir ārsti, psihologi un valsts pārstāvji;

– nepilngadīgie jāaizstāv pret uzbrukumiem no ģimenes locekļu puses plašā šī vārda nozīmē neatkarīgi no tā, vai attiecīgie nepilngadīgie ir vai nav precējušies. Attiecības starp nepilngadīgo un viņa tēvu vai māti, kuru pamatā ir vara, uzticēšanās un pieķeršanās, parasti nozīmē to, ka nepilngadīgais ir padotā stāvoklī, un šajā gadījumā nekad nav iespējams dot likumīgi spēkā esošu piekrišanu;

– situācija, kurā varmāka (pieaugušais vai nepilngadīgais) ir persona, kas nepilngadīgajam upurim ir augšupējs radnieks, adoptētais tēvs vai māte, brālis vai māsa, neatkarīgi no tā, vai šī persona dzīvo vai nedzīvo kopā ar upuri;

– situācija, kurā varmāka ir pieaugušais, kas pastāvīgi vai laiku pa laikam dzīvo kopā ar upuri un kam pār upuri ir vara;

– adoptētos vecākus uzskata par augšupējiem asinsradniekiem;

– augšupēji radnieki vai adoptētie vecāki ir vecāki, vecvecāki vai vecvecāku vecāki, kas ir asinsradnieki vai kas par radniekiem kļuvuši pēc adopcijas;

– ņemot vērā to, ka daudzas situācijas ģimenē vairs neatbilst tradicionālām kategorijām, iepriekšminētās definīcijas attiecas arī uz audžuvecākiem, pusbrāļiem un pusmāsām, patēviem, pamātēm un ikvienu personu, kas dzīvo kopā ar augšupēju radnieku, vai arī ikvienu citu personu, kura var pastāvīgi vai laiku pa laikam dzīvot kopā ar nepilngadīgo un kurai var būt vara pār šo nepilngadīgo. Jēdziens “pastāvīgi dzīvo kopā” ir praktisks jēdziens, saistībā ar kuru jāņem vērā faktiskā dzīvesvieta – vieta, kurā persona dzīvo diendienā. Tai nav obligāti jābūt nepilngadīgā vai ģimenes locekļa domicilam. Līdzīgi arī jēdziens “laiku pa laikam dzīvo kopā” [\[35\]](#) ir praktisks jēdziens, kas galvenokārt attiecas uz gadījumiem, kad nepilngadīgie neilgu laiku uzturas kopā ar kādu no vecākiem. Kopā dzīvošana un attiecības, kurās vienai no pusēm ir vara, nepilngadīgajam rada varas attiecības.

Pilngadības vecuma noteikšana katrā valstī

80. Tas aktualizē jautājumu par valsts iestāžu lomu nepilngadīgo aizsardzībā, vecāku varu, privātās un ģimenes dzīves respektēšanu un nepilngadīgo interesēm un labklājību. Vecums, kad personas piekrišana seksuālām darbībām ir likumīga, ne vienmēr atbilst vecumam, ar kuru iestājas kriminālatbildība; tādējādi izstrādātāji terminus “nepilngadīgais” un “pieaugušais” lietoja attiecībā uz vecumu, ar kuru iestājas kriminālatbildība, un atstāja valstīm rīcības brīvību noteikt vecumu, līdz kuram neapstrīdami ir spēkā piekrišanas trūkuma prezumpcija. Ja persona nav sasniegusi šo vecumu, tās piekrišana nav spēkā.

Pierādīšanas pienākums

81. Notiesājot aizdomās turēto vardarbības izdarītāju, ir jāveic visi nepieciešamie pasākumi, kurus paredz Eiropas Cilvēktiesību konvencija un jo īpaši tās 6. panta 2. punkts, kas nosaka, ka “ikviens, kas tiek apsūdzēts noziegumā, tiek uzskatīts par nevainīgu, kamēr viņa vaina netiek pierādīta saskaņā ar likumu”.

Izstrādātāji apzinājās, ka civiltiesību un darba tiesību jomā (piemēram, saistībā ar seksuālu uzmākšanos darba vietā) pierādīšanas pienākums var tikt uzlikts arī darba devējam vai izdarītājam. Taču krimināltiesības neatļauj šādu pierādīšanas pienākuma nodošanu/kopīgu pildīšanu. [\[36\]](#)

Civiltiesības

36. un 37. punkts

82. Šajos punktos ieteikuma izstrādātāji izmantoja Īslandes piemēru, kur valsts atbalstītas finansēšanas sistēmas uzdevums ir kompensēt upuriem ciestos zaudējumus. Tad valsts iestādes uzsāk tiesas procesus pret apsūdzētajiem, lai savukārt piedzītu kompensāciju no viņiem. Lai gan ieteikuma izstrādātāji neiesaka tik sarežģītu sistēmu, viņi tomēr ierosina, lai valstis paredz tādu finansēšanas sistēmu (jebkāda veida) izveidi, kuru mērķis būtu izmaksāt kompensācijas upuriem.

Tiesas process

38.–49. punkts

83. Šajos punktos uzskaitīto procesuālo noteikumu būtisks nolūks ir aizsargāt upurus, īpaši nepilngadīgos. Tajos ir ņemta vērā Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērnu tiesībām, kas paredz bērniem tiesībspēju vajadzības gadījumā ar pārstāvja starpniecību sākt tiesisku darbību.

84. Ieteikuma 38. punktā ir atsauce uz Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 6. pantu, jo īpaši uz šādām tiesībām:

- tiesībām uz taisnīgu un atbilstīgu attieksmi, jo īpaši uz lietas objektīvu izskatīšanu;
- tiesībām uz privātās dzīves respektēšanu, cieņu, konfidencialitāti un tostarp tiesībām uz nopratināšanu kamerā;

- tiesībām tikt nopratinātam vislabākajos iespējamajos apstākļos tā, lai varētu precīzi konstatēt ciestos zaudējumus;

- tiesībām uz likumīgu piekļuvi savas lietas materiāliem un tiesībām būt informētam par tiesas procesu, lietas izskatīšanu attiecībā uz tiesas lēmumiem, soda izpildi un datumu, kurā beidzas soda termiņš;

- tiesībām uz juridisku palīdzību.

Pasākumu programmas vardarbības izdarītājiem

50.–53. punkts

85. Daudzas no ierosinātajām pasākumu programmām joprojām ir izmēģinājuma programmas, kuru nolūks ir censties novērst recidīvismu, liekot vardarbības izdarītājiem izprast sava nozieguma nozīmi, iemācot viņus kontrolēt savu anomālo rīcību un nepieļaut noteiktas kritiskas situācijas, un ieviest sabiedriskās saskarsmes metodes, kuras izmantojot viņi varēs izpaust sevi nevardarbīgā veidā.

86. Programmas atļauts īstenot valsts apstiprinātos specializētos atvērtajos centros, kur darbu veic īpaši sagatavotas personas no NVO, kas strādā attiecīgi ar sievietēm, kuras ir vardarbības upuri, un vardarbīgiem vīriešiem. Ir patiešām svarīgi, lai šo abu veidu NVO strādātu saskaņoti un tādējādi nodrošinātu labu savstarpējo saprašanos. Vardarbības izdarītājiem šajos centros jāierodas pēc pašu vēlēšanās, pēc pašu lūguma un pēc soda izciešanas, un [vairāku cilvēku] grupai ir jānodrošina uzraudzība, lai nepieļautu nekādus recidīvus.[\[37\]](#)

Papildu pasākumi attiecībā uz seksuālo vardarbību

Ģenētisko datu banka

54. punkts

87. Ja tiktu izveidotas datu bankas, kurās glabātos visu notiesāto seksuālas vardarbības izdarītāju, kā arī visu nezināmo personu (neidentificēto izvarotāju) ģenētiskie profili, viņu bioloģiskā materiāla paraugu iegūstot no upura, tādā gadījumā būtu iespējams noteikt uzbrucēja profilu, salīdzinot ar šo datu banku, kas atvieglotu viņu arestēšanu.

88. Kaut arī šāda veida pasākums sniedz neapstrīdamas priekšrocības policijai, izsekojot identificētos vai neidentificētos varmākas, tas jāpieņem, ņemot vērā valsts likumdošanu, atbilstoši attiecīgajām Eiropas Padomes normām, tas ir, atbilstoši Konvencijai par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi [*Convention for the Protection of Persons with regard to Automatic Processing of Personal Data*][38], Konvencijai par cilvēktiesību un cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā: konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu [*Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine*][39] un atbilstoši Ministru komitejas ieteikumam dalībvalstīm Nr. R (92) 1 par dezoksiribonukleīnskābes (DNS) analīzēm saistībā ar kriminālās tiesvedības sistēmu [*Recommendation No. R (92) 1 of the Committee of Ministers to member states on the use of analysis of deoxyribonucleic acid (DNA) within the framework of the criminal justice system*].

Papildu pasākumi attiecībā uz vardarbību ģimenē

55.–59. punkts

89. Visos dalībvalstīs veiktajos pētījumos ģimenē norādīta kā vide, kurā visbiežāk notiek visdažādāko veidu vardarbība pret sievietēm un bērniem. Sprotot, cik šis jautājums ir nozīmīgs, ieteikuma izstrādātāji vēlējās paredzēt konkrētus pasākumus.

55. punkts

90. Atbilstoši vairākiem praktiskiem risinājumiem un/vai tiesību sistēmām vardarbība ģimenē, it īpaši viena laulātā vardarbība pret otru laulāto, tiek uzskatīta par privātu lietu, kam nav nepieciešama tiesiskais režīms. Šī iemesla dēļ ieteikuma izstrādātāji vēlējās norādīt, ka dalībvalstīm vardarbība, kas pastrādāta ģimenē, ir jāklasificē kā dažāda smaguma pakāpes (atbilstoši to veidam) sodāmi pārkāpumi.[\[40\]](#)

56.–58. punkts

91. Ieteikuma izstrādātāji par iespējamo vardarbības izdarītāju uzskatīja ikvienu pieaugušo, kurš pastāvīgi vai laiku pa laikam dzīvo kopā ar upuri. Kopā dzīvošana, pat ja tā nav pastāvīga un pat ja nav īpašu varas attiecību, tomēr rada tuvības situāciju, kas ir attaisnojums tam, lai aizsardzību pastiprinātu.

92. Šāda veida situācijā policijas rīcība ir būtisks faktors. Ja persona ir briesmās, policijai jāspēj nekavējoties izraidīt vardarbības izdarītāju no mājokļa neatkarīgi no viņa mantiskajām attiecībām saistībā ar attiecīgo dzīvesvietu vai citu iedzīvotāju iebildumiem. Ieteikuma noteikumi nosaka īpašus priekšrakstus, lai varmākam neļautu tuvoties upura mājoklim un/vai citām vietām, vai ierobežojošus lēmumus (turpretim saskaņā ar tradicionālajiem tiesību aktiem tika gaidīts, ka upuris pametīs mājas). Šāda kārtība, kuras pamatā ir rūpes par upuru aizsardzību un vēlme aiztaupīt viņiem traumu, ko radītu māju pamešana, ir ieviesta Austrijā un Somijā.[\[41\]](#) Piemēram, saskaņā ar Austrijas tiesību aktiem policijas veiktā izraidīšana ir administratīvs rīkojums, kas pēc tam jāapstiprina ar tiesas lēmumu.

59. punkts

93. Migrantu sievietes situācija ir atšķirīga: viņas var būt cietušas no vardarbības vai nu emigrācijas laikā, vai pēc tam. Vardarbības risks ir saistīts arī ar to, ka viņu uzņemot valsts valodas zināšanas, zināšanas par šīs valsts kultūru un piemērojamajām tiesību normām ir ierobežotas, un tas mazina viņu spēju izmantot palīdzības dienestus. Ieteikums attiecas uz tām sievietēm, kuru tiesības dzīvot kādā noteiktā vietā ir atkarīgas no tā, vai viņas saglabā laulību ar vardarbīgu vīrieti. Nodoms ir mazināt grūtības, ko rada

tas, ka sievietēm šādos apstākļos jebkādi centieni izbeigt vardarbību ir saistīti ar risku tikt izraidītai.

Papildu pasākumi attiecībā uz seksuālu uzmākšanos

60. un 61. punkts

94. Šajā jomā tieši jāatsaucas uz dokumentiem, kas pieņemti atbilstoši Eiropas Savienības pamatnostādņēm (Eiropas Kopienu Padomes 1991. gada 25. maija Rezolūcija par sieviešu un vīriešu cieņas aizsardzību darbā [*Council of the European Communities Resolution of 25 May 1991 on the protection of the dignity of women and men at work*], kurā dalībvalstis tika aicinātas saskaņā ar valsts tiesību aktiem ieviest valsts sektorā pozitīvus pasākumus, kas kalpotu kā piemērs privātajam sektoram; Eiropas Komisijas 1992. gada 27. novembra Ieteikums par sieviešu un vīriešu cieņas aizsardzību darbā [*European Commission Recommendation of 27 November 1992 on the protection of the dignity of women and men at work*], kurā dalībvalstis tika lūgtas veikt pasākumus valsts sektorā, lai īstenotu prakses kodeksu par pasākumiem seksuālas uzmākšanās apkarošanai un Starptautiskās Darba organizācijas Konvencijai Nr. 111 par diskrimināciju (nodarbinātībā).

95. Seksuālas uzmākšanās radītās situācijas ir nepieļaujamas, ja: a) personai, pret kuru šāda rīcība tiek vērsta, tā ir nevēlama, nepamatota un aizvainojoša; b) darba vietā personas noraidījums vai pakļaušanās šādai darba devēju vai darbinieku rīcībai tiek tieši vai netieši izmantota kā pamats ar šo personu saistītiem nodarbinātības lēmumiem; c) šāda rīcība rada iebiedējošu, naidīgu vai pazemojošu vidi personai, pret kuru tā vērsta.

Papildu pasākumi attiecībā uz dzimumorgānu sakropļošanu

62.–67. punkts

96. Vairākos starptautiskos dokumentos ir nosodīta dzimumorgānu sakropļošana (Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās asamblejas Rezolūcijā Nr. 48/104, ar kuru

tika pieņemta Deklarācija par vardarbības pret sievietēm izskaušanu [*United Nations General Assembly Resolution 48/104 adopting a Declaration on the Elimination of Violence against Women*], Pasaules Veselības organizācijas 1994. gada 10. maija Rezolūcijā par mātes un bērna veselību un ģimenes plānošanu: ieražas, kas ir kaitīgas sieviešu un bērnu veselībai [*World Health Organisation Resolution of 10/05/94 on maternal and child health and family planning: traditional practices harmful to the health of women and children*], Konvencijas par bērnu tiesībām 24. panta 3. punktā).

97. Apvienotā Karaliste, Bulgārija, Norvēģija, Šveice un Zviedrija ir ieviesušas īpašas krimināltiesību normas pret dzimumorgānu savainošanu, šīs normas, izņemot Bulgārijā pieņemtās, galvenokārt attiecas uz sieviešu dzimumorgānu savainošanu.

98. Ieteikumā dalībvalstis tiek mudinātas ieviests tādus valsts tiesību aktus, kas atkārtoti apstiprinātu attiecīgajos starptautiskajos dokumentos izklāstītos principus.

99. Sakropļošana attiecas uz pilnīgu vai daļēju kāda orgāna atdalīšanu un jo īpaši uz sieviešu apgraizīšanu, sieviešu dzimumorgānu ekscīziju vai kaunuma lūpu ķirurģisku sašūšanu.[\[42\]](#)

Papildu pasākumi attiecībā uz vardarbību konflikta un pēckonflikta situācijās

68.–76. punkts

100. Jāatsaucas uz Starptautiskā Krimināltribunāla [*International Criminal Tribunal*] statūtiem, kas pieņemti Romā 1998. gada jūlijā. Statūtu 7. pantā ir noteikts, ka izvarošana, seksuālā verdzība, piespiedu prostitūcija, piespiedu grūtniecība, piespiedu sterilizācija vai citi līdzīga smaguma seksuālās vardarbības veidi ir noziegumi pret cilvēci. Turklāt statūtu 8. pantā ir noteikts, ka izvarošana, seksuālā verdzība, piespiedu prostitūcija, piespiedu grūtniecība, piespiedu sterilizācija vai citi līdzīga smaguma seksuālās vardarbības veidi ir nopietni Ženēvas konvencijas pārkāpumi un ir kara noziegumi.

101. Sagatavojot ieteikumu, tā izstrādātāji apsekoja atklāšanu lietās, kas saistītas ar izvarošanu kara situācijās, piespiedu grūtniecības gadījumiem un “etniskās tīrīšanas” darbībām, kuras notika bijušajā Dienvidslāvijā. Viņi aplūkoja problēmu saistībā ar organizēto vardarbību pret sievietēm, ko veikuši bruņoto spēku un policijas locekļi. Šī vardarbības veida dominēšana pagaidām nav pienācīgi izpētīta. Ir ņemti vērā arī gadījumi, kuros personas savas pilnvaras, ko tām piešķīrusi valsts saistībā ar to funkcijām, ir izmantojušas kā līdzekli, lai piekļūtu sievietēm un uzspiestu viņām noteiktus vardarbības veidus.[\[43\]](#)

Papildu pasākumi attiecībā uz vardarbību iestādēs

77. un 78. punkts

102. Ieslodzījuma un izolācijas īpatnības un vara, kāda darbiniekiem ir pār personām, kas atrodas iestādēs, var novest pie pēdējo minēto personu lielākas neaizsargātības vardarbības situācijās. Ja minēto īpatnību dēļ ir grūti atklāt šo vardarbības veidu, tad tas jāaplūko aktīvas vardarbības novēršanas politikas nostādnēs un tiesvedībās.

Papildu pasākumi attiecībā uz izvēles brīvības nerespektēšanu saistībā ar reproduktivitāti

79. punkts

103. Te runa ir par sieviešu izvēles brīvības neievērošanu un fiziskā veseluma graušanu, kas var notikt dažādās situācijās (piemēram, pirms dzemdībām izdarot izvēli atkarībā no bērna dzimuma). Eiropā šādi izvēles brīvības neievērošanas gadījumi ir bijuši īpaši nežēlīgi atklāti vai apslēpti konflikta situācijās.[\[44\]](#)

Papildu pasākumi attiecībā uz nogalināšanu, aizstāvēt godu

80.–83. punkts

104. Joprojām atsevišķos Eiropas reģionos tiek izdarītas slepkavības, lai “nomazgātu” aptraipīto dzimtas godu. Šis vardarbības veids ir saistīts ar nežēlīgu jaunas sievietes slepkavību, ko izdara viņas dzimtas locekļi – parasti jauni vīrieši, kas bieži vien nav sasnieguši vecumu, kad iestājas kriminālā atbildība, – par acīmredzamu novirzīšanos no tāda rīcības modeļa, kādu gaida no sievietes, proti, par rīcību, kas tiek uztverta kā “apkaunošana”. Ieteikuma izstrādātāji izskatīja vairākas šādu slepkavību lietas Turcijā, kā arī novērojumus šajās lietās citos reģionos.[\[45\]](#) Lai gan šī parādība nav ļoti plaši izplatīta, tika uzskatīts, ka ietukumā ir svarīgi pieminēt šīs paražas un paredzēt pasākumus to aizliegšanai.

Papildu pasākumi attiecībā uz agrinām laulībām

84. un 85. punkts

105. Ieteikuma izstrādātāji ieteica valsts tiesību aktos noteikt pilngadības vecumu (īpaši attiecībā uz laulībām).

I papildinājums

Hronoloģiskā secība

Vardarbība pret sievietēm ir parādība, kas laika gaitā ir aizvien mainījusies, bet kas vairāk nekā jebkad agrāk sabiedrībās neatkarīgi no to veida ir sastopama.

Kopš 18. gadsimta industriālās un sociālās revolūcijas, kas sekoja cita citai, daudzām sievietēm pavēra iespēju iesaistīties darba tirgū un iegūt izglītību, tomēr nenodrošinot viņu lomai jeb funkcijām piemētošo tiesību vienlīdzību vīriešu tiesībām.

Līdz pat 20. gadsimtam viņas nevarēja pretendēt uz vienlīdzīgām tiesībām, kas vismaz juridiski tika garantētas tikai 20. gadsimta beigās. Faktiski sievietes joprojām tiek diskriminētas gan sabiedriskajā dzīvē, gan darbā un ģimenes dzīvē; sievietes ir pirmās, kuras skar ekonomiskā un politiskā krīze; viņas ir galvenais mērķis, ķīlnieki un pirmie upuri konfliktos visā pasaulē.

1945. gads: Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtos tika noteikts sieviešu un vīriešu līdztiesības princips; šis pēckara perioda galvenais tiesiskais notikums attiecās uz 50 valstīm, apstiprinot “aņņemšanos atkārtoti apliecināt ticību cilvēka pamattiesībām, cilvēka cieņai un vērtībai un sieviešu un vīriešu un lielu un mazu tautu līdztiesībai”. Tādējādi Statūti deva sievietēm tiesības pilnībā īstenot savas pamattiesības un uzlika Apvienoto Nāciju Organizācijas dalībvalstīm juridisku pienākumu cēsties izskaust jebkāda veida sieviešu diskrimināciju.

1946. gads: tiek izveidota Komisija par sieviešu stāvokli.

1975. gads: lai aizsargātu sieviešu stāvokli, kas visā pasaulē pārāk bieži tika noniecināts, Apvienoto Nāciju Organizācija 1975. gadu pasludināja par “Starptautisko sieviešu gadu” un organizēja pirmo Pasaules konferenci par Starptautisko sieviešu gadu [*World Conference on the International Women's Year*] Mehiko.

1976.–1985. gads: Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja savā Rezolūcijā Nr. 3250 (XXX) laika posmu no 1975. gadam līdz 1985. gadam pasludināja par “Desmitgadi, kas veltīta sievietēm: līdztiesībai, izaugsmei un mieram”.

1979. gads: pēc šīs pasludināšanas Eiropas Padome izveidoja “Komiteju par sieviešu stāvokli”, kuras galvenais pienākums bija izveidot Eiropas Padomes programmu, lai veicinātu dzimumu līdztiesību. Beidzoties pilnvaru termiņam, Komiteja, uzskatīdama, ka Eiropas Padomē jābūt pastāvīgai struktūrai, kas izskatītu visus aspektus šajā jomā, ierosināja izveidot “Sieviešu un vīriešu līdztiesības komiteju” (*CAHFM*), daudzdisciplīnu un starpnozaru starpvaldību koordinācijas un padomdevēju organizāciju.

1980. gads: Kopenhāgenā norisinās otrā Pasaules konference par jautājumiem saistībā ar sievietēm.

1982.–1986. gads: Eiropas Padomes Sieviešu un vīriešu līdztiesības komitejas (*CAHFM*) galvenā funkcija ir novērtēt un stimulēt Organizācijas darbību sieviešu un vīriešu līdztiesības sekmēšanā un veicināt tādus pasākumus, kas ir piemēroti pieņemšanai ne tikai Eiropas Padomes līmenī, bet arī dalībvalstu līmenī.

1985. gads: Nairobi norisinās trešā Pasaules konference (1985. gada 15.–26. jūlijs), kuras nolūks ir izskatīt un novērtēt sasniegumus, kas gūti Apvienoto Nāciju Organizācijas “Desmitgadē, kas veltīta sievietēm: līdztiesībai, izaugsmei un mieram”.

1987. gads: beidzoties *CAHFM* pilnvaru termiņam, tika izveidota jauna komiteja – Eiropas Sieviešu un vīriešu līdztiesības komiteja (*CEEG*). Tās funkcijas tika paplašinātas, lai veicinātu sadarbību Eiropā īstas sieviešu un vīriešu līdztiesības sasniegšanai un lai sekmētu tādus pasākumus, kas ir piemēroti pieņemšanai ne tikai Organizācijas līmenī, bet arī dalībvalstīs.

1988. gads: Ministru Komitejas deklarācija, kas datēta 1988. gada 16. novembrī, bija pagrieziena punkts Padomes sieviešu un vīriešu līdztiesības politikā. Tajā tika apstiprināts, ka dzimumu līdztiesības princips ir cilvēktiesību neatņemama daļa un ka ar

dzimumu saistīta diskriminācija ierobežo pamatbrīvību īstenošanu. Tās izskaušana ir obligāts demokrātijas priekšnoteikums un obligāta prasība sociālā taisnīguma nodrošināšanai.

1989. gads: saskaņā ar šo politiku Eiropas Komiteja sociālo un ekonomikas jautājumu vietā pievērsās cilvēktiesību jomai, kas ir viena no galvenajām Eiropas Padomes darba jomām.

1992. gads: pašreizējās Sieviešu un vīriešu līdztiesības koordinācijas komitejas (*CDEG*) izveide bija nākamais nozīmīgais solis, īstenojot Eiropas Padomes politikas pasākumus līdztiesības veicināšanai. Tās attīstība līdz koordinācijas komitejas statusam, kas palielināja tās nozīmi un prerogatīvas (tostarp tiesības izveidot apakšstruktūras), apliecināja, ka sieviešu un vīriešu līdztiesība ir Eiropas Padomes prioritāte.

1995. gads: Pekinā 1995. gada 4.–15. septembrī norisinās ceturrtā Pasaules konference par sievietēm.

Šajā konferencē pieņemtajai Rīcības programmai ir vairākas nodaļas, kas daļēji vai pilnībā attiecas uz vardarbības pret sievietēm problēmu (IV.C nodaļa par sievietēm un veselību; IV.E nodaļa par sievietēm un bruņotiem konfliktiem).

2000: Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja ārkārtas sesijā (Ņujorka, 2000. gada 5.–9. jūnijs) “Sievietes 2000. gadā: dzimumu līdztiesība, izaugsme un miers divdesmit pirmajā gadsimtā”, atzīmējot Pekinas konferences 5. gadadienu, pieņēma virkni “Turpmāko pasākumu un iniciatīvu Pekinas deklarācijas un Rīcības programmas īstenošanai” (sk. dokumentu Nr. *A/S-23/10/Rev.1*, Ģenerālā asambleja, 23. ārkārtas sesija, 3. pielikums). Šajā tekstā minēti novatoriski noteikumi attiecībā uz vardarbību, jo tajā kā nosodāmas darbības identificētas slepkavības, ko veic, aizstāvot godu, un izvarošana, ko veic laulātais.

II papildinājums

Vardarbības pret sievietēm un meitenēm definēšana

Izvilkumi no Rīcības plāna vardarbības pret sievietēm apkarošanai

(dokuments Nr. EG-S-VL (97) 1)

Turpmāk sniegtā informācija tika iegūta, izsūtot valsts organizācijām, NVO un citām organizācijām virkni aptaujas anketu.

Turpmāk sniegti daži piemēri attiecībā uz tiem rīcības veidiem, uz kuriem ieteikuma izstrādātāji attiecināja terminu “vardarbība pret sievietēm”.

Fiziskā vardarbība

Grūšana, stumšana, raušana aiz matiem, sišana, piekaušana, speršana, košana, žņaugšana, duršana, dzimumorgānu sakropļošana, spīdzināšana, slepkavība. Ievainojuma smagums var būt robežās no minimāla audu bojājuma, izsistiem zobiem un laužtiem kauliem līdz paliekošām traumām un nāvei.

Seksuālā vardarbība

Jebkāda seksuāla darbība bez attiecīgās personas piekrišanas, tostarp piezīmes un joki ar seksuālu nokrāsu, ciešs un baudkārs skatiens, nepatīkamas piezīmes, ekshibicionisms, aizvainojošas sarunas pa telefonu, nevēlami seksuāli piedāvājumi, pornogrāfijas piespiedu skatīšanās vai piedalīšanās tajā, nevēlami pieskārieni, piespiedu sekss, izvarošana, incests, tādu seksuālu darbību veikšana, kuras sieviete uzskata par sāpīgām vai pazemojošām, piespiedu grūtniecība, sieviešu tirdzniecība un viņu izmantošana seksa industrijā.

Psiholoģiskā vardarbība

Dzēlīgas piezīmes, nīrgāšanās, ļaunas vai pazemojošas piezīmes, draudi, izolēšana, necienīga izturēšanās, iebiedēšana, publiska apvainošana. Pieredze liecina, ka parasti šāda rīcība kaitē personas paštēlam un pašapziņai, jo īpaši, ja tā tiek praktizēta pastāvīgi.

Ekonomiskā vardarbība

Netaisnīga kopīgu līdzekļu kontrole, piemēram, ja tiek liegta saimniecības nauda/kontrolēta tās lietošana, ja partnerim tiek liegta iespēja strādāt vai turpināt izglītību vai tiek liegtas sievas tiesības uz īpašumu.

Ar sociālo struktūru saistītā vardarbība

Šis vardarbības veids ir cieši saistīts ar ekonomisko vardarbību, un te runa ir par neredzamiem un netaustāmiem šķēršļiem sievietes potenciālo iespēju un pamattiesību īstenošanai. Šie šķēršļi sakņojas un diendienā tiek atražoti pašā sociālajā struktūrā, jo runa ir par varas atšķirībām un varas attiecībām (struktūrām), kas rada un leģitimē nevienlīdzību.

Morālā vardarbība

Uzvedība, kas grauj un iznīcina sievietes uzskatus par kultūru un reliģiju, izsmejot tos vai sodot sievieti par viņas uzskatiem, vai piespiežot viņu ievērot citādu uzskatu sistēmu.

Vairums gadījumu, kad sievietes tiek pakļautas vardarbībai, ir fiziskas, seksuālas un psiholoģiskas vardarbības apvienojums, kam pamatā ir vardarbība, kas saistīta ar sociālo struktūru, un dažreiz ietver arī ekonomisko un morālo vardarbību.

Izvarošana un seksuāls uzbrukums

Šajā punktā iztirzāti gadījumi, kad ziņots par izvarošanu un seksuālu uzbrukumu. Bija neiespējami veikt tiešu salīdzināšanu, jo pieejamie dati dažādās kombinācijās attiecās uz izvarošanas gadījumiem, par kuriem bija paziņots, gadījumiem, par kuriem ir ierosinātas lietas, un/vai gadījumiem, kad cilvēki notiesāti par izvarošanu un ar to saistītiem noziegumiem.

Izanalizējot informāciju, tika konstatēti vairāki vispārēji novērojumi:

Eiropas valstu vidū ievērojami atšķiras ziņošanas biežums: dažās tas ir salīdzinoši augsts, bet citās – salīdzinoši zems. Lai gan tas, cik bieži par izvarošanu tiek ziņots, patiešām var atšķirties, daļa atšķirību rodas saistībā ar atšķirīgo tabu spēku, informētību un sieviešu uzticēšanos policijai un citiem dienestiem;

daudzās valstīs pēdējo desmit gadu laikā ir pieaudzis reģistrēto paziņojumu skaits par izvarošanas gadījumiem un skaitļi ar katru gadu kļūst aizvien lielāki. Iespējams, tas liecina par atbrīvošanos no tabu un to, ka uzticēšanās kriminālās tiesvedības sistēmai kļūst lielāka;

dažās valstīs tas, ka uzticēšanās kriminālās tiesvedības sistēmai ir kļuvusi lielāka, praksē nav apstiprinājies, jo, kaut arī paziņoto gadījumu skaits ir pieaudzis, tomēr to gadījumu proporcionālais skaits, kuri beidzas ar notiesāšanu, ir samazinājies.[\[46\]](#)

Ieteikuma izstrādātājiem tika ziņots tikai par diviem apsekojumiem, kas veikti, lai izpētītu, cik bieži par izvarošanu tiek ziņots; izjautājot sievietes par viņu pieredzi, šajos apsekojumos bija iespējams aptuveni novērtēt nepietiekamās ziņošanas apmēru. Abi apsekojumi liecināja, ka par izvarošanu vai izvarošanas mēģinājumu ziņo 20–25 % sieviešu. Parasti vainīgie ir viņu vīri vai partneri, un gadījumos, kad izvarošana notikusi pastāvīgās attiecībās, ir liela iespēja, ka šāda vardarbība atkārtosies.

Šis atzinums aktualizē vairākas problēmas: lielās atšķirības valstu vidū un, iespējams, arī vienā valstī attiecībā uz to, cik bieži par izvarošanu tiek ziņots; paziņoto gadījumu “atbiršana”, kad tos apstrādā kriminālās tiesvedības sistēmas nodaļās; nepilnīgie izpētes dati par izvarošanu Eiropā.

Vardarbība ģimenē

Ieteikuma izstrādātājiem sniegtā informācija nepārprotami liecina, ka pēdējo desmit gadu laikā ir palielinājies to gadījumu skaits, kad ziņots par vardarbību ģimenē un reģistrēta šāda vardarbība. Ir redzams arī, ka saistībā ar šo jautājumu ir veikts vairāk pētījumu nekā attiecībā uz daudziem citiem šajā ziņojumā ietvertajiem jautājumiem. Paziņoto izvarošanas gadījumu skaita pieaugums īpaši tika fiksēts 90. gados, kā to apliecina no dažādām valstīm un dažāda veida organizācijām saņemtie dati. Citiem vārdiem sakot, vairāk bija to sieviešu, kas sazinājās ar policiju, izmantoja patvērumu/patversmes un vērsās citās sieviešu organizācijās.

Slepkavības ģimenē, t. i., gadījumi, kad vīrieši nogalina savas partneres un bijušās partneres un kad sievietes nogalina savus pāridarītājus, ir noderīgs rādītājs attiecībā uz vardarbības ģimenē apmēru un smagumu, un šādi dati jāvēl regulāri. Speciālistu grupu ļoti satrauca dati, kas tika publicēti attiecībā uz Krieviju – 5300 sieviešu nāves gadījumi 1991. gadā un 14 000 sieviešu nāves gadījumi 1993. gadā. Ja Iekšlietu ministrijas dati ir pareizi, tad tie norāda uz slepkavību skaitu, kas ir 20 reizes lielāks nekā Amerikas Savienotajās Valstīs.[\[47\]](#)

Šis ziņojums attiecas tikai uz paziņotajiem gadījumiem par vardarbību ģimenē. Daudzās valstīs vardarbība ģimenē ir procentuāli ievērojama daļa no visiem noziegumiem pret cilvēku, proti, variējot no 66 % līdz 10 %. Dažas valstis sniedza arī informāciju no slimnīcām, kas atklāja to, ka pārsteidzoši liels skaits traumu radušās partnera uzbrukumu rezultātā. Vēl cits vardarbības izplatības rādītājs ir arī tas, cik procentuāli liela daļa sieviešu min vardarbību vai cietsirdību laulības šķiršanas pieprasījumos, un lielākais šajā saistībā minētais skaitlis ir 70 %.

Ieteikuma izstrādātājus informēja par sešiem pētījumiem attiecībā uz vardarbības ģimenē izplatību, un viņi apkopoja datus, kas iegūti vēl četros citos pētījumos. Rezultāti bija pārsteidzoši līdzīgi – visos pētījumos tika secināts, ka no vardarbības ģimenē cieš 25 % sievietes un ka noteiktajā gadā no vardarbības bija cietušas 6–10 % sievietes.

Kaut gan tiesībsardzības iestādēm par vardarbību iesniegto sūdzību skaits atšķirās, dati bija vienveidīgāki nekā attiecībā uz izvarošanu, un rezultāti, kas iegūti pētījumos par vardarbības ģimenē izplatību, bija pietiekami atbilstīgi, lai varētu izteikt pieņēmumu, ka Eiropā vismaz vienu no katrām četrām sievietēm viņas partneris vai bijušais partneris pakļauj kādam vardarbības veidam.

Seksuālā vardarbība pret bērniem, it īpaši meitenēm

Apkopotā informācija liecina, ka seksuālā vardarbība pret bērniem, it īpaši meitenēm, ir kļuvusi par problēmu, kas pēdējo desmit gadu laikā rada arvien lielākas bažas. Nopietnu attieksmi pelna jebkāda vardarbība pret bērniem, taču šajā ziņojumā galvenā uzmanība ir pievērsta meitenēm, jo attiecībā uz meitenēm ir lielāka varbūtība, ka tās seksuāli izmantos, it īpaši kāds no ģimenes locekļiem. Varbūtība, ka meitenes nonāks pastāvīga upura stāvoklī, ir daudz lielāka, ja bērnībā gūtajai pieredzei pievienojas uzmācšanās un uzbrukumi tām tad, kad viņas jau ir pieaugušas.

Šajā punktā tiek iztirzāti gadījumi, kad ir ziņots par bērnu seksuālu izmantošanu. Arī šajā jomā laika gaitā ir palielinājies to gadījumu skaits, par kuriem tiek ziņots, bet kopējais skaits ir mazāks nekā attiecībā uz izvarošanu un vardarbību ģimenē. Vienkārši bērniem un jauniešiem par nodarījumiem ziņot ir grūtāk, nekā tas ir sievietēm. Kaut gan ieteikuma izstrādātāji saņēma tikai ierobežotu informāciju par saukšanu pie atbildības, atklātie fakti vedina domāt, ka tikai nedaudzi gadījumi nonāk līdz šādam posmam, tāpat tikai daži varmākas tiek sodīti par saviem noziegumiem.

Par seksuālās vardarbības izplatību tika iegūts nedaudz vairāk informācijas, un tā liecināja, ka ziņošana par šādu vardarbību ir nepietiekama. Šo pētījumu rezultāti ievērojami atšķiras; tie liecina, ka no 8 % līdz 59 % meiteņu ziņo par kādu no seksuālās vardarbības veidiem, no kā cietušas bērnībā. Atšķirības ir lielākoties tāpēc, ka atšķiras metodes, kuras pētnieki izmantojuši, piemēram: laiks, kad pētījums tika veikts (pirms vai pēc atbrīvošanās no tabu); bērnības definīcijas (līdz 14, 15, 16 vai 17 gadu vecumam) un seksuālās vardarbības definīcijas (vai tā ietver “bezkontakta” veidus un vardarbību, ko izdara arī vienaudži, ne tikai pieaugušie). Šīs būtiskās metodoloģijas atšķirības nozīmē to, ka ir neiespējami noteikt, vai konkrētā vardarbības veida izplatība dažādās valstīs ir dažāda.

Kaut gan lielākā daļa seksuālās vardarbības veicēju ir ģimenes locekļi (tēvs, patēvs, brālis, vectēvs vai tēvocis) un mazākā – svešinieki, jāņem vērā arī tādu pieaugušo un vienaudžu grupa, kurus upuri pazīst, bet kuri nav to ģimenes locekļi. Šajā grupā ir, piemēram, ģimenes draugi, vienaudži – vīrieši, skolotāji, sporta treneri, kaimiņi, reliģiskie līderi un iestāžu darbinieki.

Seksuāla uzmākšanās

Par gadījumiem, kad ziņots par seksuālu uzmākšanos, vai par pētījumiem šajā jomā ieteikuma izstrādātāji saņēma daudz mazāk informācijas.

Dažās valstīs ir reģistrēts paziņoto gadījumu skaita pieaugums, turpretī citas norādīja, ka nav sagatavots nekāds oficiāls ziņojums. No saņemtās informācijas nevarēja saprast, vai pastāv atšķirīgi oficiāli datu vākšanas kanāli, jo daudzās valstīs seksuāla uzmākšanās nav noziedzīgs nodarījums. Par lietām, kurās vainīgie ir notiesāti, ieteikuma izstrādātāju rīcībā bija tikai ļoti ierobežoti informācija, un tas tā ir vai nu tāpēc, ka šādu lietu nav daudz, vai arī tāpēc, ka trūkst datu vākšanas mehānismu.

Aplēses, kas veiktas saskaņā ar sešiem Eiropā notikušiem pētījumiem, liecina, ka darba vietā ar seksuālo uzmākšanos saskaras no 45 % līdz 81 % sieviešu, bet par to ziņo no 5 % līdz 22 % sieviešu.

Pētījumos par seksuālo uzmākšanos ir tendence galveno uzmanību pievērst darba vietām. Reti tiek pētīta uzmākšanās sievietēm sabiedriskās vietās. Nesen notikuši bēdīgi slaveni gadījumi Apvienotajā Karalistē, kad sievietes tika burtiski “vajātas” (ar to šeit saprotot atkārtotu uzmākšanos, tostarp sekošanu uz ielas, zvanīšanu pa telefonu un vēstuļu sūtīšanu, un saskarsmi klātienē) un šo vajāšanu veica vīrieši, kurus viņu upuri gandrīz nepazīna, ir atklājuši to, cik liela ir šī problēma, un to, cik ierobežoti ir tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas pieejami upuriem.

Citi pētījumu dati no Apvienotās Karalistes atklāj vairāku “vērā neņemtu” vardarbības pret sievietēm veidu svarīgumu:

63 % sieviešu ziņo, ka vismaz vienu reizi ir piedzīvojušas ekshibicionismu;[\[48\]](#)

divas no katrām trim sievietēm ir pieredzējušas aizskarošas/neķītras sarunas pa telefonu;[\[49\]](#)

viena no katrām desmit sievietēm gada laikā saņem vismaz vienu šādu telefona zvanu.[\[50\]](#)

Ievērojama daļa sieviešu, kuras tika intervētas, veicot apsekojumu Mersisaidā (50–80 % atkarībā no pasākuma), apgalvoja, ka viņas izvairās no noteiktām aktivitātēm[\[51\]](#) (pastaigāties vienatnē nakts laikā, iet laukā nakts laikā, apmeklēt kursus/brīvā laika nodarbības vakarā, doties brīvdienās vienatnē), jo viņas baidās par savu drošību.

Sieviešu dzimumorgānu sakropļošana

Pavisam nedaudz ir to Eiropas valstu, kuras savākušas statistikas datus attiecībā uz šo jautājumu; izņēmums ir Apvienotā Karaliste. Nav pieejami nekādi pētījumi, kas tiešā vai netiešā veidā attiektos uz šo vardarbības veidu. Faktiski (sk. salīdzinošo juridisko pētījumu) daudzas valstis, pamatojoties uz atsevišķiem, nepārbaudītiem piemēriem, apgalvoja, ka tās šī problēma neskar. Apvienotajā Karalistē organizācija *FORWARD*, kas pētīja sieviešu dzimumorgānu sakropļošanas problēmu, lēš, ka tikai Apvienotajā Karalistē vien ir apdraudētas 10 000 meitenes un jaunas sievietes.

Tirdzniecība un seksa industrija

Vairākas valstis ir norādījušas to, ka Eiropā un uz Eiropu no pārējām pasaules valstīm pieaug cilvēku tirdzniecība. Tas savukārt liecina par to, ka palielinās cilvēku seksuālā izmantošana Eiropā, kā arī parādās jauni seksuālās izmantošanas veidi, tostarp tādi, kuros izmanto tehnoloģiju, piemēram, sekss pa telefonu, virtuālais sekss un datorpornogrāfija.

Acīmredzams ir tas, ka pieaugošā cilvēku tirdzniecība starp Eiropas valstīm ir saistīta ar Austrumeiropas valstīs dzīvojošo cilvēku tirdzniecību Rietumeiropas valstīs. Tai ir dažādas formas, sākot no cilvēku nolaupīšanas līdz fiktīviem iepazīšanās birojiem un sieviešu maldināšanai par viņu galamērķi un turpmāko darbu.

Šajā jautājumā jāatsaucas uz Ministru komitejas Ieteikumu dalībvalstīm Nr. R (2000) 11 par cīņu pret cilvēku tirdzniecību seksuālai izmantošanai [*Recommendation No. R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member states on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation*] un tā paskaidrojošo ziņojumu, un citām atbilstošām publikācijām.[\[52\]](#)

[\[1\]](#) Albānija, Andora, Apvienotā Karaliste, Armēnija, Austrija, Azerbaidžāna, Beļģija, Bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Čehijas Republika, Dānija, Francija, Grieķija, Gruzija, Horvātija, Igaunija, Islande, Itālija, Īrija, Kipra, Krievijas Federācija, Latvija, Lietuva, Lihtenšteina, Luksemburga, Malta, Moldova, Nīderlande, Norvēģija, Polija, Portugāle, Rumānija, Sanmarīno, Slovākijas Republika, Slovēnija, Somija, Spānija, Šveice, Turcija, Ukraina, Ungārija, Vācija, Zviedrija.

[\[2\]](#) Atbilstoši Ministru vietnieku darbības reglamenta 10. panta 2. punkta c) apakšpunktam Zviedrija patur tiesības ievērot vai neievērot šā ieteikuma 54. punktu.

[\[3\]](#) Hronoloģisko secību sk. I papildinājumā.

[\[4\]](#) Galvenokārt, pateicoties to darbam šajā jomā, piemēram, informācijas centru un upuru patversmju izveidei u. c.

[\[5\]](#) Informāciju par dažādiem vardarbības veidiem sk. II papildinājumā.

[\[6\]](#) Sk. pētījumu par “Eiropas Padomes dalībvalstu likumdošanu vardarbības pret sievietēm jomā” [Legislation in the member States of the Council of Europe in the field of violence against women], kas publicēts 2001. gada janvārī (dokuments Nr. EG (2001) 3 prov.).

[\[7\]](#) Šajā nodaļā ir īss kopsavilkums par Eiropas Padomes iepriekšveikto, lai apkarotu vardarbību pret sievietēm. Tomēr jāpiebilst, ka ir veikti arī būtiski pasākumi, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību seksuālās izmantošanas nolūkiem, un tie šeit nav ietverti. Vairāk informācijas par šo jautājumu sk. Ministru komitejas Ieteikumā dalībvalstīm Nr. R (2000)

11 par cīņu pret cilvēku tirdzniecību seksuālās izmantošanas nolūkiem [*Recommendation No. R (2000) 11 of the Committee of Ministers to member States on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation*] un tā Paskaidrojuma rakstu vai sazinieties ar Eiropas Padomes Sieviešu un vīriešu līdztiesības nodaļu – DG II, F-67075 Strasbourg, Cedex, tel.: (00) (33) 3 88 41 2966; fakss: (00) (33) 3 88 41 27 05, <http://www.humanrights.coe.int/equality>.

[8] Līdz 1993. gadam, pateicoties Eiropas Padomes darbam, ko tā veica, apkarojot vardarbību pret sievietēm, tika izstrādāti šādi dokumenti:

- E. Snēras [A. Snare] ziņojums par seksuālo vardarbību pret sievietēm, kuru tā nolasīja 15. Kriminoloģiskās izpētes konferencē [*Criminological Research Conference*] (Strasbūra, 1982. gada 22.–25. novembris) (PC-CRC 582) 2 rev);
- protokols kolokvijam par vardarbību ģimenē: pasākumi sociālajā jomā (Strasbūra, 1987. gada 25.–27. novembris);
- Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. R (90) 2 par sociālajiem pasākumiem attiecībā uz vardarbību ģimenē [*Recommendation No. R (90) 2 of the Committee of Ministers to member States on social measures concerning violence within the family*] (1990. gada 15. janvāris);
- “Seksuālā vardarbība pret sievietēm: ieguldījums stratēģijā, kas izstrādāta dažādu vardarbības veidu apkarošanai Eiropas Padomes dalībvalstīs” [*Sexual violence against women: contribution to a strategy for countering the various forms of such violence in the Council of Europe member states*] (EG (91) 1);
- Ministru komitejas paziņojums par sistemātisku izvarošanu Bosnijā un Hercegovinā (1992. gada 9. decembris);

[9] Dokuments Nr. MEG-3 (93) 22. Lasītājiem, kuriem nepieciešama papildu informācija, jāraksta uz šādu adresi: Eiropas Padomei, F-67075 Strasbourg, Cedex.

[10] Dokuments Nr. EG-S-VL (97) 1. Rīcības plāna kopsavilkumu sk. arī dokumentā Nr. EG-S-VL (98)1.

[11] Šo semināru protokoli ir pieejami Eiropas Padomes Sieviešu un vīriešu līdztiesības nodaļā – DG II, F-67075 Strasbourg Cedex, tel.: (00) (33) 388412966, fakss: (00) (33) 388412705, <http://www.humanrights.coe.int/equality>.

[12] EG-S-FV bija šāds darba uzdevums.

Balstoties uz darbu, ko šajā jomā jau paveikusi CDEG un jo īpaši Speciālistu grupa vardarbības pret sievietēm apkarošanai (EG-S-VL), un paturot prātā citu starptautisko iestāžu paveikto darbu, it īpaši Apvienoto Nāciju Organizācijas īpašā ziņotāja darbu un 4. Pasaules sieviešu konferencē (Pekina, 1995. gada 4.–15. septembris) pieņemto Rīcības

programmu, kā arī esošos juridiskos tekstus, minētā grupa atbild par tāda ieteikuma projekta izstrādi, kas ietvertu pamatnostādnes tādu valsts tiesību aktu izstrādei, kas paredzēti vardarbības pret sievietēm un jaunām meitenēm apkarošanai, jo īpaši, norādot dažādus vardarbības veidus, veicamos pasākumus, aizsardzības līdzekļus, kuriem jābūt pieejamiem upuriem, kā arī paredzot jebkādus citus noteikumus, kurus grupa var uzskatīt par lietderīgiem, balstoties uz *EG-S-VL* izstrādāto rīcības plānu un iepriekšējo pētījumu un ņemot vērā 3. pantu Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā.

[13] Grupu veidoja deviņi speciālisti no dažādām Eiropas Padomes dalībvalstīm, kurus bija iecēlusi *CDEG* tā, lai nodrošinātu godīgu ģeogrāfisko sadalījumu starp valstīm un dažādu tiesību sistēmu līdzsvarotu pārstāvību. Tiem bija nepieciešama pieredze tiesību aktu izstrādē valsts līmenī un pamatīgas zināšanas par tām tiesību nozarēm (civiltiesībām, krimināltiesībām u. c.), kas attiecas uz vardarbības pret sievietēm apkarošanu, un bija jābūt strādājušiem par šīs nozares tiesību aktu pārbaudīšanu atbildīgu valsts komiteju sastāvā. Minētie speciālisti bija no šādām valstīm: Austrijas, Beļģijas, Francijas, Itālijas, Īslandes, Krievijas Federācijas, Rumānijas, Spānijas un Turcijas.

[14] Autori īpaši izpētīja ziņojumus, atbilstoši kuriem pēdējo trīsdesmit gadu laikā diskusijās par vardarbību ģimenē ir bijusi tendence vīriešiem iedalīt agresora lomu, bet sievietēm – upura lomu, tādējādi mūsdienās Apvienotajā Karalistē upuriem–vīriešiem uzmanību gandrīz vispār nepievērš ne valdības locekļi, kas izstrādā politikas nostādnes, ne sabiedrība kopumā. Atbilstoši šiem ziņojumiem Anglijā un Velsā ir vairāk nekā četrdesmit piecas patversmes no vardarbības cietušajām sievietēm un viņu bērniem, bet nevienas valsts finansētas patversmes vīriešiem, kuriem nav neviena, pie kā vērsties, kaut vai tikai, lai saņemtu informāciju. Iespējams, vairums vardarbības upuru–vīriešu uzskata, ka kopumā policija un sociālās labklājības dienesti viņus neatbalsta un dažreiz pat ir klaji naidīgas. 1999. gada 7. janvārī kāds *Channel 4* raidījums ("*Dispatches*"), kas parādīja reportāžu par simts vīriešiem, kuri bija kļuvuši par vardarbības upuriem ģimenē, atklāja, kā 25 % no šiem vīriešiem – un nevis viņu partneres, kuras bija viņiem uzbrukušas, – policija arestēja, kad viņi lūdza palīdzību. Tikai septiņas no šīm sievietēm tika arestētas, bet neviena netika notiesāta. Sk. *Home Office Research Study 191* izdoto Ketronas Mirles Blekas [*Catriona Mirrles-Black*] publikāciju "Vardarbība ģimenē: atzinumi attiecībā uz jaunā pētījuma par noziegumiem Lielbritānijā anketas datiem" ["*Domestic Violence: Findings from a new British Crime Survey self-completion questionnaire*"] un Apvienotās Karalistes Centrālās Lankašīras Universitātes [*University of Central Lancashire*] izdoto Džona Ārčera [*John Archer*] publikāciju "Fiziska sieviešu un vīriešu agresija pret saviem partneriem: kvantitatīva analīze" ["*The physical aggression of women and men to their partners: A quantitative analysis*"].

[15] Šie ir līdzekļi, kas paredzēti papildinājumā galvenokārt attiecībā uz krimināltiesībām, civiltiesībām un tiesas procesiem: šajos gadījumos dokumentā paredzētā aizsardzība neatkarīgi no dzimuma attiecas uz visiem bērniem – vardarbības upuriem.

[16] ANO Ģenerālā asambleja to pieņēma 1998. gada 20. novembra Rezolūcijā Nr. 44/25.

[17] Sk. īpaši 2000. gadā Francijā veikto *ENVEFF* apsekojumu, kuru uzdeva veikt Sieviešu tiesību departaments [*Department of Women's Rights*] un Valsts sekretārs sieviešu tiesību jautājumos [*State Secretary for Women's Rights*] (*Institut national d'études démographiques* ikmēneša biļetens Nr. 364, 2001. gada janvāris).

[18] *ENVEFF* apsekojums parādīja, ka vardarbība, jo īpaši vardarbība ģimenē, ir cieši saistīta ar vecumu: jaunām sievietēm (20–24 gadi) ir divreiz lielāka iespējamība kļūt par vardarbības upuriem nekā vecākām sievietēm.

[19] Šādām sievietēm ir piecas reizes lielāka iespējamība tikt pakļautām fiziskai vardarbībai (11 % pret 2 % no tām sievietēm, kas nav bijušas ļaunprātīgi izmantotas) un četras reizes lielāka iespējamība tikt pakļautām seksuālai vardarbībai no savu dzīvesbiedru puses (4 % pret 1 %). Avots: *ENVEFF* apsekojums.

[20] Tas īpaši attiecas uz tādu sieviešu grupām, kuras nedzīvo kopā ar vīriešiem, piemēram, lesbietēm, sievietēm invalīdēm vai gados vecākām sievietēm, kas dzīvo vienas.

[21] Citu piemēru vidū var citēt divus politiskās nostādnes ziņojumus, kurus Nīderlande izdeva 1982. un 1990. gadā, kuri attiecas uz cilvēktiesībām un kuros aplūkota likumdošana, tiesībaizsardzība, aizsargpasākumi, izpēte un upuru aizsardzība. Norvēģijā tika ierosinātas vairākas rīcības programmas: 1983. gadā – lai apkarotu vardarbību pret sievietēm, 1986. gadā – īpaši attiecībā uz vardarbību ģimenē, bet 1992.–1993. gadā – par bērnu seksuālo izmantošanu. Īrijas Tieslietu ministrija izveidoja neatkarīgu komiteju, lai tā pārskatītu tiesisko regulējumu attiecībā uz sievietēm un meitenēm, kuras ziņo par vardarbību, kas pastrādāta pret viņām. 1997. gadā Šveice uzsāka savu pirmo valsts kampaņu, lai veidotu izpratni par vardarbību pret sievietēm. 2000. gadā Francija veica padziļinātu apsekojumu (sk. iepriekšējās piezīmes), bet 2001. gada janvārī noorganizēja otro valsts konferenci par vardarbību pret sievietēm.

[22] Austrālijā iegūtās aplēses rada priekšstatu par attiecīgajiem skaitļiem: ar vardarbību ģimenē saistītie ikgadējie izdevumi Jaundienvidvelsā ir 1,5 miljardi dolāri; Kvīnslendā ikgadējās izmaksas saistībā ar vardarbību ģimenē tiek lēstas 557 miljonu dolāru apmērā, bet ikgadējās izmaksas saistībā ar izvarošanu un seksuāliem uzbrukumiem – 63 miljonu dolāru apmērā. Sk. arī pētījumu “Vardarbības cena – Izmaksas saistībā ar vīriešu vardarbību pret sievietēm Somijā” [*The Price of violence – The costs of Men's Violence against Women in Finland*], Somijas Statistikas birojs un Dzimumu līdztiesības padome [*Council for Equality*], Helsinki, 2001. gads. Šajā pētījumā izmaksas saistībā ar vīriešu vardarbību pret sievietēm Somijā 1998. gadā novērtētas 50 miljonu eiro apmērā.

[23] 23. īpašā sesija, Ņujorka, 2000. gada 5.–9. jūnijs.

[24] Piemēram, 2000. gadā Francijā veiktais *ENVEFF* apsekojums parādīja, ka vardarbība ģimenē ir vairāk izplatīta jaunu, nestrādājošu sieviešu vidū un tādu sieviešu vidū, kas saņem “minimālos integrācijas ienākumus” (*RMI*) (14 %), nekā tādu sieviešu vidū, kas strādā algotu darbu vai ir māsaimnieces (9 %).

[25] 57/1996/676/866

[26] Īpaši sk. secinājumus, kuri tika izteikti Eiropas Padomes rīkotajā seminārā “Vīrieši un vardarbība pret sievietēm” [“*Men and Violence against Women*”], kas notika 1999. gadā Strasbūrā, un 1998. gadā Rumānijā rīkotā foruma “Vardarbības ģimenē izbeigšana: rīcība un pasākumi” [“*Ending domestic violence: actions and measures*”] secinājumus.

[27] Sk. Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarāciju par vardarbības pret sievietēm izskaušanu (1993. g.) un Pekinas konferencē pieņemto Rīcības programmu (IV.D nodaļa).

[28] Ieteikumā ir paredzēti īpaši pasākumi attiecībā uz noteiktiem vardarbības veidiem.

[29] Kanādas izpētes grupas sagatavotajā ziņojumā (*Canadian Panel on Violence against Women, Changing the Landscape: Ending Violence – Achieving Equality*, 1993, Apgādes ministrija (*Ministry of Supplies*), Otava, 1993) rituālā vardarbība tiek definēta kā “smagas fiziskas, seksuālas, psiholoģiskas un garīgas vardarbības kombinācija, kas praktizēta sistemātiski un savienojumā ar tādiem simboliem, ceremonijām un/vai grupas darbībām, kurām ir reliģiska, maģiska vai pārdabiska nozīme. Upuri tiek terorizēti klusumā, noteiktā laika posmā tos atkārtoti ļaunprātīgi izmantojot, un viņus ideoloģiski pārliecina, lai tie pakļautos kulta vai grupas pārliecībai un darbībām” (45. punkts).

[30] “Rīcības plānā vardarbības pret sievietēm apkarošanai” (dokuments Nr. EG-S-VL (97)1) ietverti tādi veiksmīgu informācijas kampaņu piemēri kā “*Zero Tolerance*” kampaņa Edinburgā, Skotijā (Apvienotā Karaliste) (VII nodaļa un I papildinājums).

[31] Sk. izmēģinājuma projektu “*URBAN Cities Anti-violence Network-Italy*”, kurš tika īstenots deviņās dažādās Itālijas pilsētās un kuru finansēja Eiropas Reģionālās attīstības fonds Eiropas Komisijas aizbildnībā.

[32] “SAK ir līdzeklis, kas paredzēts, lai nodrošinātu to, ka gadījumos, kad tiek ziņots par seksuāliem nodarījumiem, atbilstošā veidā tiktu veikta tiesas izmeklēšana. Tās nolūks ir novērst tādu situāciju, kad upuri atkārtoti nokļūst upuru stāvoklī, un to panāk, nodrošinot, ka policija, policijas ķirurgi un prokurori pret viņiem izturas pienācīgā veidā. Papildus iepriekšminētajām iestādēm domātajiem ieteikumiem un norādījumiem SAK ir arī medicīnas komplekts, kurā ir dažādi elementi, kas rūpīgi izvēlēti un īpaši paredzēti, lai pārbaudītu visas seksuālās vardarbības pazīmes. Šīs pazīmes dos iespēju nodrošināt zinātnisku nodarījuma pierādījumu, kā arī pierādījumu par aizdomās turētā vainu vai nevainīgumu. Tas upuriem ir efektīvs pierādīšanas veids, tādējādi ievērojami tiek nostiprinātas viņu pozīcijas. Ekspertīze ir standartizēta, un tas nozīmē, ka tā nav apstrīdama un novērš nepieciešamību upuriem veikt atkārtotu ekspertīzi. Vēl viena priekšrocība ir tā, ka tiesā upuriem jāliecina retāk. Policijas ziņojumā sniegtā informācija, ārsta apskates rezultāti un pirkstu nospiedumu analīze kopā sniedz pietiekami daudz informācijas. Policijai un policijas ķirurgiem ir sniegti standartizēti norādījumi, kas paredz, ka viņiem pret seksuālās vardarbības upuriem jāizturas ar cieņu un sapratni – tas ir ievērojams panākums.” Avots: *Bilan de dix ans de lutte contre la violence physique et*

sexuelle á l'égard des femmes et des enfants, Mits Smets [*Miet Smet*], Beļģijas nodarbinātības ministrs, atbildīgais par vīriešu un sieviešu vienlīdzības politiku, 1996.

[33] Īpaši sk. tiesību aktus, kas piemērojami Austrijā, Beļģijā, Īslandē, Spānijā un Zviedrijā, un Francijas sodu kodeksu, kas stājās spēkā 1994. gadā, salīdzinājumā ar krājumu “Eiropas Padomes dalībvalstu tiesību akti attiecībā uz vardarbību pret sievietēm”, dokuments *EG* (2001) 3, I un II sējums.

[34] Avots: Luka Mišela NIVOZA [*Luc-Michel NIVOSE*], Francijas Kasācijas tiesas palīgtiesneša, publikācija “*Des atteintes aux mœurs et à la pudeur aux agressions sexuelles*” (seksuālo nodarījumu un nepiedienīgu uzbrukumu uzskatīšana par seksuāliem uzbrukumiem), *Chroniques de Droit Pénal series*, 1995. gada maijs, 1.–3. lpp.

[35] Avots: «*La modernisation du Code pénal dans le cas de violences intrafamiliales physiques et sexuelles*» (Sodu kodeksa modernizēšana attiecībā uz fizisku un seksuālu vardarbību ģimenē), prof. Ustebo [*Hustebaut*], Luvēnas Universitāte, Kriminoloģijas skola [*University of Louvain School of Criminology*], Beļģija, 1996.

[36] Dažās Eiropas Padomes dalībvalstīs, piemēram, Īslandē un Zviedrijā, tiek veikta šī jautājuma izpēte.

[37] Šāda veida programmas darbojas Īrijā, Īslandē un Norvēģijā; sk. Pēra ISDĀLA [*Per ISDAL*] paziņojumu forumā, ko Eiropas Padome organizēja Bukarestē, Rumānijā, no 1998. gada 26. novembra līdz 28. novembrim, par tēmu “Vardarbības ģimenē izbeigšana: rīcība un pasākumi” (dokuments Nr. *EG/BUC* (99) 1). Vēl viens piemērs ir Dānijas Cietumu dienests [*Danish Prison Service*], kas piedāvā ieslodzītajiem, kuri ieslodzījumā atrodas savas vardarbīgās rīcības dēļ, pilnveidot kognitīvās prasmes, lai sniegtu tiem iespēju mainīt savu rīcību. Sk. arī programmas, ko izveidojusi *MOVE* organizācija Īslandē.

[38] *ELS* Nr. 108

[39] *ELS* Nr. 164

[40] Apvienotās Karalistes valdība ir pilnībā apņēmusies veikt visus pasākumus, lai pastiprinātu sieviešu un bērnu aizsardzību pret vardarbību, un tāpēc atbalsta 55. punktu. Tomēr Apvienotās Karalistes valdība neuzskata, ka šis punkts proporcionāli un saprātīgi attiecas uz situāciju, kad vecāki fiziski pārmāca savu bērnu. Apvienotās Karalistes tiesību akti atļauj lietot fizisku sodu, lai disciplinētu savus bērnus, ja vien šis sods ir uzskatāms par “saprātīgu pārmācīšanu”. Ja vecāki tiek apsūdzēti uzbrukumā savam bērnam un apgalvo, ka viņi veikuši “saprātīgu pārmācīšanu”, tiesai, lemjot par to, vai sods patiešām ir uzskatāms par “saprātīgu pārmācīšanu”, jāņem vērā noteikti faktori. Tie ir šādi:

- soda veids un apstākļi;
- tā ilgums;

- tā fiziskās un garīgās sekas un dažos gadījumos
- upura dzimums, vecums un veselības stāvoklis.

[41] Federālais likums par aizsardzību pret vardarbību ģimenē [*Federal Act on protection against violence in the family*], kas Austrijā stājās spēkā 1997. gada maijā. 1999. gadā Austrijā tika izdoti 2076 šāda veida priekšraksti. Likums par ierobežojošajiem lēmumiem [*Act on Restraining Orders*], kas Somijā stājās spēkā 1999. gada 1. janvārī.

[42] Ziņojumā, ko Komiteja par vienādām iespējām sievietēm un vīriešiem iesniedza Eiropas Padomes Parlamentārajai asamblejai (2000. gada 18. oktobra dokuments Nr. AS/EQ (2000) 20) šīs ieražas aprakstītas sīkāk:

- divi visizplatītākie sakropļošanas veidi ir sieviešu dzimumorgānu ekscīzija (80%) un kaunuma lūpu ķirurģiska sašūšana (15 %).
- Ekscīzija ir saistīta ar lielas klitora un mazo kaunuma lūpu daļas ekstirpāciju. Šo sakropļošanas veidu galvenokārt praktizē ciltis Rietumāfrikā. To varētu salīdzināt ar peņa izgriešanu zēniem.
- Kaunuma lūpu ķirurģiska sašūšana ietver klitora un mazo kaunuma lūpu daļas ekscīziju un lielo kaunuma lūpu izgriešanu, abas atlikušās krokas savelkot kopā tā, ka tiek atstāta tikai neliela atvere urīna un menstruāciju šķidruma iztecēšanai. Vulvas vieta pārklājas ar bieziem rētaudiem, kas jānogriež pirms laulībām un dzemdībām. Kaunuma lūpu ķirurģiska sašūšana ir raksturīga Austrumāfrikā.
- Viens Rietumāfrikai raksturīgs kaunuma lūpu ķirurģiskas sašūšanas veids ir tāds, ka lielās kaunuma lūpas tiek atstātas neskartas, bet mazās kaunuma lūpas tiek savilkta kopā tā, ka vagīna tiek gandrīz pilnībā noslēgta.
- Tomēr pastāv citi sieviešu dzimumorgānu ekscīzijas veidi, tostarp vagīnas incīzija, korozīvu vielu vai augu ievietošana vagīnā, lai izraisītu asiņošanu vai samazinātu tās izmērus, klitora duršana vai perforēšana un piededzināšana, dedzinot klitoru.
- Šīs operācijas, kas ilgst aptuveni piecpadsmit vai divdesmit minūtes, parasti veic tradicionālais dziednieks, visbiežāk – kopienas vecmāte ar primitīviem instrumentiem un bez anestēzijas. Turīgākajiem ļaudīm šīs operācijas dažreiz veic slimnīcās kvalificēts personāls.
- Vecums, kādā tiek veikta sakropļošana, atšķiras atkarībā no etniskās grupas un apvidus. Tā var skart zīdaiņus, ne vecākus par dažām dienām, vai meitenes no četrpadsmit līdz desmit gadu vecumam. Dažreiz tā tiek novilcināta līdz pusaudža vecumam, bet atsevišķos gadījumos tā notiek pirms laulībām vai pirmās grūtniecības laikā.
- Visi šie sakropļošanas veidi ir neatgriezeniski un kaitīgi veselībai, un tie ietekmē visu mūžu.

[43] Sk. protokolu semināram “Izvarošana kā kara noziegums. Kā atbalstīt izdzīvojušos. Bosnijā gūtā mācība – stratēģija Kosovai”, ko organizēja Eiropas Komisija (Vīne, 1999. gada 18.–20. jūnijs), un protokolu semināram “Vīrieši un vardarbība pret sievietēm”, ko organizēja Eiropas Padome (Strasbūra, 1999. g. – EG/SEM/VIO (99) 11) (Dubrovkas Kočijanas Hercigonjas [Dubrovka Kocijan Hercigonja] ziņojums par vīriešu vardarbību pret sievietēm un bērniem kara laikā).

[44] Paši jaunākie gadījumi Eiropā ir reģistrēti Dienvidslāvijas konflikta laikā.

[45] Šādu praksi raksturo turpmākais piemērs. Rabija (25 gadi) (1995. gada augusts). Rabija iemīlējās jaunā vīrietī un vēlējās apprecēties ar viņu, bet viņas ģimene pret to iebilda. Rabija slepus aizbēga ar viņu, un viņi pavadīja nakti kapsētā, kur viņiem bija dzimumakts; nākamajā rītā viņa nožēloja izdarīto un devās uz policijas iecirkni. Tika izsaukta ģimene, un tēvs teica: tā kā viņa meita ir aizbēgusi ar vīrieti pēc pašas brīvas gribas, viņam nav nekādu iebildumu pret šo vīrieti, un piekrita viņu laulībām. Meiteni nosūtīja mājās, pamatojoties uz šo apgalvojumu. Taču viņas sadusmotais tēvs un brāļi turpināja atkārtot, ka viņi vairs nekad nevarēs skatīties kaimiņiem acīs; ģimene bija apkaunota. Nākamajā dienā Rabiju kopā ar māti aizveda ar mašīnu, bet māti pa ceļam no mašīnas izgrūda. Nojauzdama, ka viņu ir paredzēts nogalināt, meitene izlēca no mašīnas un paslēpās veikalā. Brālis dzinās viņai pakaļ, izvilka no veikala aiz matiem un pagrūda zem garāmbraucoša traktora riteņiem. Vēlāk viņš paziņoja, ka tas bijis nelaimes gadījums. Tiesa uzskatīja, ka šī slepkavība pastrādāta to pašu iemeslu dēļ, kas bija iepriekšējos gadījumos: atbilstoši vietējām paražām sabiedrība novēršas no aizbēgušas meitenes ģimenes, ja vien tā nenogalina vainīgo. Uz ģimeni tika izdarīts sabiedrības spiediens. Visiem apsūdzētajiem tika piespriests divpadsmit gadus un sešus mēnešus ilgs cietumsods. Laikā no 1994. līdz 1998. gadam Sanliurfā, pilsētā Turcijas dienvidaustrumos, aizstāvēt godu, tika nogalinātas piecas meitenes. Šādas slepkavības ir izplatītas šajā reģionā un tā agrāko iedzīvotāju vidū lielākajās pilsētās.

[46] Apvienotajā Karalistē to paziņoto izvarošanas gadījumu proporcionālais skaits, kuri beidzas ar vainīgā notiesāšanu, samazinājās no 34 % 1977. gadā līdz mazāk nekā 10 % 1994. gadā (Iekšlietu ministrijas dati). Šie procentuālie dati jāsalīdzina ar Polijas Tieslietu ministrijas datiem, kas liecina, ka 1994. gadā tiesa apsūdzētās personas atzina par vainīgām divās trešdaļās no visiem paziņotajiem izvarošanas gadījumiem. 1996. gada beigās Iekšlietu ministrija paziņoja, ka tā izmeklēs, kāpēc samazinājies to izvarošanas gadījumu skaits, kuros apsūdzētie ir tikuši notiesāti.

[47] Avots: *The Economist*, 12.08.95.

[48] Avots: Sandra Makneila (1988) "*Flashing – its effect on women*" publikācijā "*Women, Violence and Social Control*", Londona.

[49] Avots: Glāzgovas Sieviešu atbalsta projekts [*Glasgow Women's Support Project*] (1990).

[\[50\]](#) Avots: *Obscene, threatening and other troublesome telephone calls to women in England and Wales: 1982-1992* (1995), *Research and Planning Unit Paper 92*, Londona, Iekšlietu ministrija.

[\[51\]](#) *M. Foley and K. Cook (1995), Women's Safety Survey*, nepublicēts.

[\[52\]](#) Ministru komitejas Ieteikums dalībvalstīm Nr. R (2000) 11 par cīņu pret cilvēku tirdzniecību seksuālai izmantošanai, kas pieņemts 2000. gada 19. maijā.
<http://www.humanrights.coe.int/equality>.